

FİLİSTİN-İSRAİL SORUNUNDA TRUMP'IN FAIT ACCOMPLI GİRİŞİMİ: “YÜZYILIN PLANI”

*Ceren GÜRSELER

Öz

“Yüzyılın Planı”/“Vizyon” ile Filistin-İsrail sorununun uluslararası hukuku temel alan çözüm mekanizmaları barış sürecinin dışına çıkarılmıştır. Salt İsrail’in görüşlerine dayanan bu Vizyon *fait accompli* biçiminde bir çözüm sunmuştur. Başta BM kararları olmak üzere uluslararası hukukun çıktılarından saptırılan, dolayısıyla Filistin-İsrail sorununda yeni bir paradigma oluşturmayı hedefleyen bir “çözüm planıdır”. “Barış için Toprak” ilkesinden “Barıştan Refaha” ilkesine geçiş amaçlanmıştır. Kudüs’ün statüsü, işgal edilmiş Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimleri ve Filistinli mültecilerin geri dönüşü konularında geçmiş müzakerelerinden farklı ve Filistin’in kabul etmeyeceği düzenlemeleri içermiştir. Filistin-İsrail sorununu çözmek yerine Orta Doğu’da İsrail’in tanınarak ilişkilerin kurulması ve bunu da İran karşıtlığı üzerinden yapılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede bölgenin yeni gerçeği ve işbirliği olanağı olarak lanse edilmiştir. Dolayısıyla çözümde yeni bir anlayışa geçilmesi gerektiği savunulmuştur. Vizyon, uygulama safhasına geçmiştir: Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn İsrail ile ilişkileri normalleştirme adına adım atmıştır. Diğer taraftan Filistin; Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs’te devlet kurmayı amaçlamaktadır. Uluslararası hukuk metinlerine ve örgütlere başvurarak İsrail’e baskı yapmakta ve çözüm müzakerelerinde eski paradigmaya, uluslararası hukuka ve teamüle dönüşmesini hedeflemektedir. Bu çalışma Filistin-İsrail sorununda uluslararası hukuktan uzaklaşan yeni paradigmanın incelenmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla Filistin-İsrail sorunundaki, çözüm sürecindeki teamül dışı değişiklikleri değerlendirerek ve Yüzyılın Planı’nı inceleyerek ilgili çalışmalara katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yüzyılın Planı, İsrail, Filistin, Donald Trump, İran

TRUMPS 'FAIT ACCOMPLI INITIATIVE IN THE PALESTINIAN-ISRAELI CONFLICT: “THE DEAL OF THE CENTURY”

Abstract

With “the Plan of the Century”/“Vision”, the Palestinian-Israeli conflict’s solution mechanisms grounded on international law are excluded from the peace process. The Vision that solely depends upon Israel’s arguments provides *fait accompli* solution. It is a “solution plan” that distorts the international law’s outputs primarily the UN resolutions and hence aims creating a new paradigm for the Palestinian-Israeli conflict. Transition from principle of “Land for Peace” to the principle of “Peace to Prosperity” is aimed. The negotiations are proposed to start on regulations on the issues of the status of Jerusalem, the Jewish settlements in the Occupied Palestinian territories, and return of the Palestinian refugees that would not be accepted by the Palestinians and were different from the previous negotiations. Instead of directly solving the Palestinian-Israeli issue through recognition Israel it aims to establish relations in the Middle East and it aims to achieve it through anti-Iran consensus. This framework is presented as the region’s reality and a new opportunity towards cooperation. Thus it is acclaimed that a brand new perception has to be implemented. The Plan passed into the implementation level: the United Arab Emirates and Bahrain took the step of normalizing relations with Israel. On the other hand, Palestine is trying to establish the Palestinian state in the West Bank, Gaza Strip and East Jerusalem. It puts pressure on Israel by using international law and through applying to international organizations and it aims to return to old paradigm regarding negotiation process, international law and international consensus. This article aims to analyze the new paradigm that excludes international law. Hence, it is aimed to make contributions to related research by analyzing non-consensus alterations regarding the Palestinian-Israeli issue, negotiation process and by analyzing the Deal of the Century.

Keywords: The Deal of the Century, Israel, Palestine, Donald Trump, Iran

*Dr. Öğretim Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, cerengurseler@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6308-5345 S

Cite as/ Atf: Gürseler, C. (2021). Filistin-İsrail Sorununda Trump’ın Fait Accompli Girişimi: “Yüzyılın Planı”. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 9(2), 378-415.

Received/Geliş: 15.3.2021

Accepted/Kabul: 12.7.2021

Giriş

ABD eski Başkanı Donald Trump'ın Filistin-İsrail sorununa dair aldığı en tartışmalı kararın "Barıştan Refaha" (*Peace to Prosperity*) adlı plan olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu plan, Filistin-İsrail sorunu açısından ilkleri barındırmakta olup kamuoyuna "Yüzyılın Planı" olarak lanse edilerek Plan'ın önceki girişimlerden farklı olduğu savunulmuştur. Trump, "Vizyon" olarak da adlandırılan bu tartışmalı metin ile Filistin-İsrail sorununa uluslararası hukuku temel almayan, İsrail'in hedeflerine göre oluşturulmuş tek taraflı bir çözüm sunmuştur.¹ ABD'yi arabulucu olarak kabul etmeyen, Vizyon'da² görüşleri yer almayan ve *fait accompli*³ olarak "barış sürecine" dahil edilmeye çalışılan Filistin tarafı bu Vizyon'u reddetmiştir. Mevcut dönemde sorunda çözümsüzlük hakimdir. ABD'nin yeni başkanı Joe Biden, Filistin-İsrail sorununda Trump'ın politikalarını terk edeceğini açıklamıştır.⁴ Fakat henüz net bir şekilde politikalarını kamuoyu ile paylaşmamıştır. Bu tutumu, Biden'in öncelikler listesinde ya da gündeminde Filistin-İsrail sorununun yerini sorgulamaktadır.

Filistin-İsrail sorunu, Vizyon'un açıklanmasının öncesinde de çözümsüzlük sarmalında idi. Diğer bir ifadeyle Trump'ın göreve başlamasından çok önce de çözümsüzlük Filistin-İsrail sorununda belirleyici olmuş müzakereler durmuş; taraflar ön koşullar öne sürerek müzakere masasına oturmamıştır. Öyle ki Filistin ve İsrail arasındaki son görüşme 2014 yılında yapılmıştır. Fakat bu çözümsüzlük sürecini 2000 tarihli Camp David görüşmelerine kadar götürmek mümkündür.⁵

Çözümsüzlüğün, Filistin ve İsrail taraflarının resmî iletişimde ve işbirliğinde bulunmamasının yanında Trump, çeşitli adımlarıyla durumu daha da gerginleştirmiştir. Öyle ki, Filistin yönetimi Washington'ı çözüm müzakerelerinde arabulucu olarak kabul etmemiştir. Oysa neredeyse 1948'den beri ABD, sorunda

¹ Hannes Alpen, "Trump's Peace Plan", (Çevrimiçi), **IPS**, 22 Haziran 2021

² İlgili metinde "*Vision*" yani "Vizyon" ifadesi kullanıldığı için bu çalışmada da "Vizyon" ve "Plan" ifadelerine yer verilecektir.

³ Emri vaki, oldu bitti anlamına gelmektedir.

⁴ Ali Younes, "Palestinians welcome Biden decision to reverse Trump policies", (Çevrimiçi), **Arab News**, 16 Şubat 2021.

⁵ Jeremy Pressman, "Visions in Collision: What Happened at Camp David and Taba?", **International Security**, Vol. XXVIII, No: 2, October 2003, s.5

arabulucu rolünü oynamış⁶ diğer bir ifadeyle Filistin-İsrail taraflarının onaylarını alabilmiştir.

Müzakerelerin açmaza düşmesinden ve farklı Amerikan yönetimlerinden sonra Trump, Filistin-İsrail sorununun ana noktalarına dair kilit öneme sahip, farklı adımlar atmış⁷ ve sonrasında Vizyon'u açıklamıştır. Diğer Amerikan yönetimlerinden farklı olarak İsrail'i neredeyse koşulsuz destekleyen bir tutum takınmıştır. Bunun en önemli örneği önceki paradigmadan farklı bir çözüm çerçevesinin benimsenmesidir.⁸

Trump'ın Filistin sorununa yönelik siyasi adımları, Vizyon'da yer alan değişiklikler ve yenilikler, çözümde yeni bir paradigmayı oluşturmuştur. Söz konusu yeni paradigmanın en belirgin özellikleri İsrail yanlısı olmasından öte İsrail'in görüşlerine göre belirlenmiş yani tek taraflı olması; uluslararası hukuku, uluslararası konsensüsü, teamülleri yok sayması ve barış girişimine Filistin'i dahil etmemesidir.⁹ Örneğin Trump'ın çözüm vizyonu Filistinli mültecilerin İsrail'e geri dönüşünün önünü kapamıştır. Dolayısıyla Filistin-İsrail sorunu yeniden tanımlanmak istenmiştir. Vizyon'un içeriğinin tartışmalı olmasının yanı sıra Vizyon'un açıklanmasının sürekli ertelenmiş olması da bu bağlamda dikkate değer olmuştur.¹⁰

ABD'nin Filistin-İsrail sorununu çözmeye yönelik son girişiminde "değişim" kavramının üzerinde durulmuştur. Konjonktürel değişimin yaşandığının altı çizilerek Vizyon'un, Filistin sorununa dair geçmişteki çözüm önerilerinden, barış girişimlerinden farklı olduğu belirtilmiştir. Kudüs'ün statüsünde İsrail'in egemenliğinin altının çizilmesi, Filistinli mültecilere geri dönüş kapısının kapanması gibi yeni paradigmanın unsurları aslında sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Orta

⁶ Siti Rabi'atun Mat Adri, "Trump's 'Peace Policy 'towards Palestine and Israel Conflict", 2020, s.1

⁷ Kudüs'ün ABD tarafından İsrail'in başkenti olarak tanınması, Washington DC'deki Filistin Kurtuluş Örgütü'nün ofisinin kapatılması geçmiş düzenlemelerden ve BM Güvenlik Konseyi kararlarından farklılıklara yönelik örneklerdir.

⁸ Grace Wermenbol, "Israel-Palestine and the Deal of the Century: U.S. Foreign Policy Under President Donald J. Trump", **FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG**, September 2019, s. 7

⁹ David Viveash, "Has President Trump killed the Middle East Peace Process?", **Canadian Foreign Policy Journal**, Volume XXVII, No: 1, 2021, s. 49,.

¹⁰ "Trump announces overdue release of Middle East peace plan", (Çevrimiçi), **DW**, 15 Şubat 2021.

Doğu'da bölgesel barışın sağlanması da hedeflenmiştir. Bunun için Orta Doğu'nun "yeni gerçeği" İran karşıtlığı üzerinden öne çıkarılmıştır. Bölge ülkelerinin çıkarlarının daha önceden görülmemiş bir şekilde İran'a karşı yapılacak ve İsrail'i kapsayacak işbirliğinde yattığı Vizyon'da savunulmuştur.¹¹

Trump, İsrail eski Başbakanı Benjamin Netanyahu ile birlikte Vizyon'u Ocak 2020'de açıklamıştır. Filistin tarafının görüşlerinin Vizyon'da yer almamasından ve öncesinde de Ramallah'ın ABD'yi boykot etmesinden ötürü Vizyon'un açıklandığı Beyaz Saray'daki basın toplantısında Filistin'den katılım olmamıştır. Filistin'in uluslararası meşruluğa sahip ve Filistin halkının meşru temsilcisi olarak kabul edilen Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) lideri, Oslo Andlaşmaları ile kurulan Filistin Otoritesi (FO) lideri Mahmud Abbas tüm Filistinlilerin planı reddettiğini karargahı Ramallah'tan açıklamıştır.¹² Diğer yandan söz konusu törende Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) ve Umman'ın büyükelçileri katılırken Trump'ın da kendilerine teşekkür ettiği¹³ hatırlanmalıdır.

Tek taraflılık, hukuktan ve teamülden uzak tutum, Trump yönetiminin Vizyon'dan önceki adımları ve Vizyon'un kendisi İsrail'in işgal edilmiş Filistin topraklarındaki yayılmacı ve işgal politikalarını bir anlamda desteklemiştir. Bu noktada söz konusu destek ilk olarak İsrail'in Batı Şeria'daki Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşimlerinin ilhakını planlamasını akla getirmektedir. Dolayısıyla Washington'ın desteğini alan Netanyahu yönetiminin söz konusu dönemde iki devletli çözüme yönelik siyaset izlediğini söylemek zordur.¹⁴ Ayrıca İsrail'in işgal politikaları gerginliği yükseltmiştir.¹⁵ Bunun yanında Amerikan eski yönetimi, Filistin'i

¹¹ The Plan, s.4

¹² "Abbas on Trump peace plan: 'Conspiracy deal won't pass'", (Çevrimiçi), **BBC**, 15 Şubat 2021.

¹³ Mohamed Abdelaziz, "Arab Reactions to Trump's Peace Plan: An Analysis and Recommendation", (Çevrimiçi), **The Washington Institute**, 15 Şubat 2021

¹⁴ Yousef Munayyer, "There Will Be a One-State Solution", **Foreign Affairs**, November/December 2019, s. 30

¹⁵ Robert Malley, "The Unwanted Wars: Why the Middle East Is More Combustible Than Ever", **Foreign Affairs**, November/December 2019, s.46.

yalnızlaştırarak Filistin Otoritesi'ne yardımların kesilmesi gibi çeşitli adımlar atarak Filistinlilerin Vizyon'u kabul etmelerini istemiştir.¹⁶

Vizyon ile Filistin, İsrail, ABD, İran ve Körfez Arap ülkeleri kapsamında değerlendirme yapılması mümkündür. Filistin-İsrail sorununu çözeceğini iddia eden Vizyon bunun yanında Orta Doğu'ya barış getirmeyi de amaçlamıştır fakat bölgesel barışı farklı açıdan planlamıştır. Diğer bir ifadeyle Filistin devletinin kurulmasını beklemeden bölgenin önemli aktörlerinden olan İran'a karşı İsrail ile işbirliği yapılarak Orta Doğu'ya barışın geleceği savunulmuştur. Mısır, Ürdün dışındaki ülkelerle de İsrail'in ilişkilerini başlatmasıyla barışın sağlanması amaçlanmıştır.¹⁷ Burada öncülük ABD tarafından yapılacaktır.

Bu çalışmada Yüzyılın Planı'nın neden tek taraflı, uluslararası hukuktan uzak ve *fait accompli* temelinde bir çözüm sunduğu üzerinde durulacaktır. Vizyon, Filistin-İsrail sorununun çözümünde yeni paradigmayı hedeflemesinden ötürü yukarıda sayılan bağlamlarda ve dolayısıyla Filistin-İsrail sorununun çözüm sürecine dair yaklaşımına göre değerlendirilecektir. Bunun için Trump'ın Vizyon öncesi adımları, Vizyon başlıca kaynaklar olacaktır. Çalışmada Trump'ın girişiminin Filistin-İsrail sorununun bilindik çözüm müzakerelerinden ve uluslararası hukuktan uzaklaşması temel sorunsal olarak ele alınmıştır.

1. Trump'ın Vizyon Öncesi Filistin-İsrail Sorunu Politikası

Trump yönetimi; Vizyon'un açıklanmasından önce de tek taraflı, uluslararası hukuktan uzak ve Filistin-İsrail sorunundaki uluslararası konsensüsü takip etmeyeceğini gösteren adımlar atarak Vizyon'un oluşturmayı hedeflediği yeni paradigmayı işaret etmiştir. Bu tip adımlarla Trump, yeni çözüm paketinde geçmiş müzakerelerle bağını kesileceğini göstermiş¹⁸ ve Vizyon'un siyasi zeminini hazırlamaya çalışmıştır. Söz konusu adımlar; Filistin'i çevrelemeyi, yalnızlaştırmayı ve Filistin'in İsrail'e karşı

¹⁶ Dan Tschirgi, "Trump and Palestine: The Crowning of an American Approach", **UNISCI Journal**, No: 50, Mayıs 2019, s. 53

¹⁷ The Plan, s.2

¹⁸ Martin Indyk, "Disaster in the Desert", **Foreign Affairs**, November/December 2019, s. 10

diplomatik faaliyetlerini kısıtlamayı amaçlamıştır. Dolayısıyla Trump'ın Filistin-İsrail politikasının en belirgin özelliklerinden birisi Filistinlilerin marjinalleştirilmesi olmuştur.¹⁹

Trump yönetimi, yakın çalışma grubuyla İsrail yanlısı tutumunu baştan göstermiştir. Yönetim David M. Friedman'ı İsrail büyükelçisi olarak atamış, Trump'ın damadı Jared Kushner'ı ve avukatı Jason Greenblatt'i²⁰ Vizyon'u hazırlayacak ekibin başına getirmiştir. Friedman, İsrail'in Batı Şeria'yı ilhak etmesinin yasa dışı olmayacağına inandığını ifade ederek²¹ İsrail yanlısı tutumunu gösteren bir isimdir. Kushner ve Greenblatt'in çözüm planı hazırlama komitesinde yer alması ortaya çıkacak metnin ne kadar objektif olacağını sorgulatmıştır. Trump, ayrıca Washington DC'deki FKÖ Ofisi'nin kapatılması kararını vermiştir. Gerekece olarak Filistinlilerin barış süreci müzakerelerine yönelik kayda değer adım atmaması ve Filistin'in İsrail'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde (UCM) yargılanmasına dair yaptığı girişimi gösterilmiştir. ABD'ye göre FKÖ, Washington'daki ofisinin açık kalması için istenilen şartları yerine getirmemiştir.²² Trump'ın bir diğer adımı BM Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu'na (*The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East*) ABD'nin maddi yardımını kesmesi olmuştur. Ayrıca Taylor Force Yasası'nın da Filistin'e baskı olarak yorumlanması mümkündür. ABD'nin mülteci kurumuna fonu kesmesi ve Taylor Force Yasası Filistin'e yaptırım niteliğindedir. FKÖ ve FO'nun terörle ilişkilendirilmesi söz konusudur.²³ Taylor Force Yasası'na göre terör saldırılarında bulunanlara yardım edildiği gerekçesiyle FO'ya yapılan yardımlar durdurulmuştur. Ayrıca teorik olarak FO'nun suçla olan bağlantısının ortaya konulması durumunda saldırıdan kurtulan kişi FO'ya dava açabilecektir.²⁴

¹⁹ Daniel Kurtzer, Looking Beyond Trump: How to Reset U.S. Policy”, **Palestine-Israel Journal**, C: XXV, No: 1&2, s.7

²⁰ İsrail yanlısı kimlikleri ile bilinmektedirler.

²¹ Tschirgi, **a.g.e.**, s. 63

²² **A.g.e.**, s.64

²³ Lara Friedman, “The United States, Israel and Palestine: An Assessment”, **Middle East Policy**, C: XXVI, No: 4, Winter 2019, s. 8

²⁴ Tschirgi, **a.g.e.**, s. 65

Paradigmayı değiştirecek bir diğer adım işgal yoluyla toprak kazanma başlığında gelmiştir. Trump, İsrail'in işgali altındaki topraklar üzerinde İsrail egemenliğini tanımıştır. Bu durumun uluslararası hukuku değiştirme girişimi olarak yorumlanması mümkündür.²⁵ Örneğin İsrail'in işgal ettiği Golan Tepeleri üzerindeki egemenliğini Mayıs 2019'da tanımıştır.²⁶

Trump, yukarıda sayılan adımlardan daha da tartışmalı bir kararı Kudüs başlığında almıştır. Aralık 2017'de Trump, ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdığını açıklamıştır. Kudüs kararı kapsamında ABD Büyükelçiliği Tel Aviv'den Kudüs'e taşınmıştır. Açılış seremonisinin İsrail'in bağımsızlığının 70. yıldönümünde 14 Mayıs 2018'de gerçekleşmesinin altı çizilmelidir.²⁷ Kudüs kararı, Trump'a göre Filistin-İsrail sorununda yeni bir yaklaşımın başlangıcını teşkil etmektedir.²⁸

Trump, paradigma değişikliğini düşündüren bir adımı, iki devletli yerine tek devletli çözümü dile getirerek Vizyon'un öncesinde de atmıştır. Filistin'in ve İsrail'in onaylayacağı, iki devletli ya da tek devletten oluşan çözüme sıcak baktığını açıklamıştır.²⁹ ABD gibi barış süreçlerinde arabulucu rolünde olan, güçlü ve İsrail yanlısı bir devletin tek devletle de çözümün sağlanabileceğini ifade etmesi önemlidir; iki devletli çözümün paradigması yerine yeni paradigmanın işaretini vermiştir. Trump'a kadar gelen Amerikan yönetimlerinin Filistin-İsrail sorununun çözümü için Filistin ve İsrail olmak üzere iki devletli çözümü hedeflediği ya da temel aldığı

²⁵ Friedman, *a.g.e.*, s. 8

²⁶ İsrail, Suriye'nin Golan Tepeleri'ni 1967 Arap-İsrail Savaşı sonucunda işgal etmiş, 1981'de ise ilhak etmiştir. BM Güvenlik Konseyi, ilhakı geçersiz, hükümsüz ve uluslararası hukuka karşı olarak nitelemiştir.

²⁷ Patricia Rodríguez Blanco, "La Política De Los Presidentes Obama y Trump conIsrael", **Revista UNISCI**, No: 48, Octubre 2018, s. 222

²⁸ Rotem Nusem, "A Year of Readjustment: The Trump Administration's New Policy on Israel and Iran", **Israel Journal of Foreign Affairs**, C: XII, No: 1, 2018, s. 57

²⁹ "Trump open to one-state solution to Israeli-Palestinian conflict", (Çevrimiçi), **Reuters**, 15 Şubat 2021.

hatırlanmalıdır. BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) 242³⁰, 338³¹ sayılı kararlarının, BM Genel Kurulu'nun çeşitli kararlarının iki devletli çözümü hedeflediği unutulmamalıdır.

2. Vizyon'un İçeriği

"Filistin ve İsrail halkların yaşamlarını iyileştirmek" başlıklı Vizyon, siyasi ve ekonomik olmak üzere iki temele oturtulmuştur. Ekonomiye ayrı yer verilmesi ekonomik unsurların siyasi sorunların çözümünden önce geldiği şeklinde yorumlanmıştır.³² Ayrıca Orta Doğu'da güvenliğin sağlanmasını da merkezine almıştır.

Siyasi çerçevede; sınır, Kudüs'ün statüsü, güvenlik, mülteciler, Filistin devletinin altyapısının geliştirilmesi gibi başlıkların yanı sıra bölge devletlerinin karşılıklı olarak birbirini tanımasını, müzakereler esnasında özellikle Filistin'in takınacağı tutumu içeren bölümler bulunmaktadır.³³ Hukuki ve siyasi bir sorundan ve dolayısıyla hukuki çözümden bahsetmekten ziyade Filistin-İsrail sorununun ekonomik ve siyasi nedenlerden kaynaklandığı iddia edilmekte, dolayısıyla çözüm olarak da Filistinlilere ekonomik, siyasi haklarının verilmesini savunmaktadır. Fakat Filistinlilerin ekonomik paketten yararlanması koşula bağlanmıştır: örneğin Filistin, Vizyon'da belirtilen güvenlik kriterlerini yerine getirmesi durumunda ekonomik pakette yer alan fonlardan yararlanabilecektir.³⁴

Plan, iki devletli çözümü öngörmüştür. Fakat Filistin devletinin kurulması çeşitli şartların yerine getirilmesine bağlanmıştır. Filistin'in İsrail'i bir Yahudi devleti olarak

³⁰ 1967 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra alınan söz konusu karar mülteci sorununa adil çözüm bulunmasına, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesine, bölgedeki tüm devletlerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duymayı çağırıştır.

³¹ 1973 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra alınan kararda BMGK'nın 242 sayılı kararının uygulanması, taraflar arasında ateşkesin sağlanması, müzakerelerin başlanması çağrısında bulunulmuştur.

³² Paul R. Pillar, "The Kushner Plan: Keeping Israeli-Palestinian Peace out of Reach", **Journal of Palestine Studies**, Vol: XLVIII 48, No: 4, 2019, s.113

³³ Bkz: "Contents", The Plan

³⁴ Ian S. Lustick, "The One-State Reality: Reading the Trump-Kushner Plan as a Morbid Symptom", **The Arab World Geographer / Le Géographe du monde arabe**, Vol: XXIII, No: 1, 2020, s.22

tanınması, tüm yönleriyle terörizmi reddetmesi, İsrail'in ve bölgenin güvenlik ihtiyacına hitap eden düzenlemeleri kabul etmesi söz konusu şartlar arasında yer almıştır.³⁵

Vizyon, iki devletin refah ve güvenlik içinde yaşamasının zor olduğu iddiasındadır. Neden olarak Batı Şeria ve Gazze'nin fiziki bölünmüşlüğü değil Filistin'deki siyasi iki başlılığı göstermiştir. Diğer bir ifadeyle Gazze'de Hamas'ın varlığı ve terör faaliyetleri yürüttüğü iddiası ve Batı Şeria'da El-Fetih liderliği Filistin'deki bölünmüşlük olarak tanımlanmıştır. Barışın önündeki engel olarak sadece Hamas gösterilmemiştir. FO da yolsuzlukla, kurumlarının başarısız olmasıyla suçlanmış; Filistin'e gelen yardımların israf edildiği ve dolayısıyla bu yardımların altyapıya ayrılmadığı öne sürülmüştür. Aynı zamanda sadece Hamas değil; çeşitli Filistinli örgütler de terör ile ilişkilendirilmiştir.³⁶ Hamas'ın olası bir Filistin hükümetinde yer alması gündeme gelirse Washington, bu hükümet ile herhangi bir ilişkinin başlaması için Orta Doğu Dörtlüsü'nün önceden açıkladığı şartların Hamas tarafından kabulünü koşul olarak öne sürmüştür: İsrail tanınacak, şiddet reddedilecek, önceki andlaşmalar kabul edilecek ve silah bırakılacaktır.³⁷

Vizyon, Filistin devletini kuracaktır; ama bu "başarısız devlet"³⁸ olmamalıdır. Bölgenin bir tane daha "başarısız devlete" ihtiyacı olmadığı öne sürülmektedir.³⁹ Filistin devletinin kurulması ya da "başarısız devlet" olmaması için insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayanması gerektiği ifade edilmiştir. Bazı sorumluluklar da İsrail'e verilmiştir; Filistin askerî ve paramiliter gücü olmayan bir devlet olacak,

³⁵ Peace to Prosperity, s. 4

³⁶ A.g.e., s.4

³⁷ A.g.e., s. 26

³⁸ Başarısız devlet kavramı Amerikan Dışişleri Bakanlığı'ndan emekli iki bürokrat olan Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner tarafından ilk kez 1992 yılında *Foreign Policy*'de yayımlanan "Başarısız Devletleri Korumak" (*Saving Failed States*) başlıklı makalelerinde kullanılmıştır. Helman ve Ratner, uluslararası toplumun bir üyesi olması noktasında tamamen yetersiz olan devleti başarısız devlet olarak tanımlamıştır. İç kargaşa, yönetimin çökmesi ve ekonomik yokluk sebebiyle bu ülkelerde şiddet ve anarşi yaşanmakta olup mülteci akımına sebebiyet vererek, siyasi istikrarsızlık ve çatışma yaratarak kendi vatandaşlarını ve bölge ülkelerini tehdit etmektedir. Bkz.: Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner, "Saving Failed States", *Foreign Policy*, Winter 1992-93, <https://foreignpolicy.com/2010/06/15/saving-failed-states/>

³⁹ Peace to Prosperity, s.33

güvenliğin sağlanmasındaki büyük sorumluluk İsrail'e verilecektir. Filistin devleti, tümüyle silahtan arındırılacak, Filistin'in dış tehditlere karşı güvenliği İsrail tarafından sağlanacaktır. Gerekçe olarak normalde güvenliğe ayrılacak kaynakların Filistin'in altyapısına, eğitime ve sağlığa ayrılması gösterilmiştir.⁴⁰ Filistin devletinin ordusunun olmayacak olması terörle mücadele hedefine bağlanmıştır.

Sınırlar bölümünde Batı Şeria ve Gazze arasındaki bölünmüşlüğü iki bölge arasında hızlı ulaşım ile giderileceği belirtilmektedir.⁴¹ Burada öne çıkan unsur, sınır düzenlemelerinin İsrail'in güvenlik öncelikleri göz önüne alınarak yapılmasıdır. Bu düzenlemelerin İsrail'in yasal ve tarihi haklarına dayandığı öne sürülmüştür.⁴² 1967 sınırlarına dönüşe dair BMGK'nın 242 sayılı kararına göndermede bulunulmuştur. 1967 öncesi sınırlarına dönmeye dair İsrail'in yasal bir zorunluluğu olmadığı ve söz konusu tutumun 242 sayılı karar ile tutarlı olduğu savunulmuştur. Öte yandan Filistin'e kayda değer oranda toprak verileceği; verilen topraklarla beraber Batı Şeria ve Gazze'nin sınırlarının 1967 öncesi sınırlara yaklaşılacağı iddia edilmiştir.

Vizyon'un bir diğer tartışmalı unsuru da Filistin'in uluslararası hukuku ve uluslararası örgütleri kullanarak devlet inşası sürecinin önüne geçmeye çalışmasıdır. Vizyon, Filistin'in uluslararası ceza hukukuna, uluslararası insancıl hukuk metinlerine ve ilgili kurumlarına başvurmasını engellemeye çalışmıştır ve dolayısıyla Filistin'in UCM üyeliğine ve ilgili girişimlerine bizzat Vizyon'da yer verilmiştir. Buna göre Filistin Otoritesi; UCM'de, Uluslararası Adalet Divanı'nda (UAD) veya başka hukuki mercilerde İsrail'in ve ABD'nin yargılanmasına dair taleplerini geri çekecektir.⁴³ Filistin, İsrail'in aleyhine siyasi ve hukuki adımların atılmasına neden olacak ve Filistin'in silahsızlandırılmasını durduracak uluslararası örgütlere⁴⁴ ve İsrail'in onayı olmadan herhangi bir uluslararası kuruluşa üye olamayacaktır.⁴⁵

⁴⁰ A.g.e., s. 21

⁴¹ A.g.e., s.13

⁴² A.g.e., s.11

⁴³ A.g.e., s.39

⁴⁴ A.g.e., s. 35

⁴⁵ A.g.e., s. 39

Kudüs'ün statüsü, Vizyon'un en tartışmalı başlıkları arasında yer almıştır. Kudüs doğu-batı olarak ayrılmanın da ötesinde doğusu alt bölgelere ayrılmaktadır; fakat aynı zamanda bölünmez kalacaktır. Vizyon, ABD'nin 1995 tarihli Kudüs Büyükelçilik Yasası'na göndermede bulunmuştur.⁴⁶ Söz konusu karara göre Kudüs, birleşmiş bir kent ve İsrail'in başkenti olarak kabul edilmektedir.⁴⁷

Vizyon'un, Kudüs'ten sonra en tartışmalı unsuru Yahudi yerleşimlerine yönelik düzenlemeleri olmuştur. Vizyon'da Yahudi yerleşimlerinin mevcut haliyle yani tek taraflı olarak İsrail egemenliği altına alınacağı, ilhak edileceği zımnen belirtilmiştir.⁴⁸ Vizyon'un açıklanmasından itibaren dört sene boyunca yeni yerleşim yapılmayacak, mevcut yerleşimler ise yıkılmayacaktır. Vizyon'da kimsenin yerlerinden edilmeyeceği belirtilmiştir.⁴⁹ Dört sene sonunda ise yeni yerleşimlerin yapılabileceğinin de altı çizilmiştir.

Vizyon'la Filistinli mültecilerin geri dönüşünün önü kapanmıştır. Vizyon'da Filistinli mültecilerin İsrail'e dönmeyeceği belirtilmiş, İsrail'in Filistinli mültecileri kabul etmesi ya da tazminat ödemesi gerçekçi olarak kabul edilmemiştir.⁵⁰ Bunun yerine Filistinliler için üç öneri getirilmiştir: belli orandaki mültecinin Filistin'e dönmesi, mültecilerin mevcut dönemde buldukları misafir ülkede kalmaları veya İslam İşbirliği Teşkilatı'nın isteyen üye ülkelerinde kalabilecekleri belirtilmiştir.

Vizyon, geçmiş müzakere ve barış andlaşmaları ile kıyaslamaya giderek meşruluğunu oluşturmaya çalışmıştır. Geçmiş girişimlerin bölgenin gerçekliğine uymadığı için başarısız oldukları savunulmuştur. Önceki girişimleri ayrıntılı olduğu için eleştirmekte ve ayrıntılı olduğu için çözüm getiremediğini kaydetmektedir. Bölgedeki gerçeklere uymadığı için önceki planların uygulanamadığı iddia edilmiş; eski müzakere süreçleri ve BM'nin ilgili bazı kararlarının tutarsız olduğu ve bunların çözüm getirmeyeceği öne

⁴⁶ A.g.e., s. 16

⁴⁷ Mehmet Sait Dilek, "Trump Yönetiminin Kudüs Kararına Analitik Bakış", **International Journal of Social Inquiry**, C: XI, No:1, 2018, s. 125

⁴⁸ Peace to Prosperity, s. 12

⁴⁹ A.g.e., s. 8

⁵⁰ A.g.e., s. 31

sürülmüştür.⁵¹ Farklı tarafların 242 sayılı ve 1967 tarihli BMGK kararını farklı yorumladığı kaydedilmiştir. Dolayısıyla Vizyon'a göre yeni fikirlere, cesur adımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Zaten Vizyon doğrultusunda gelecek çözümün BMGK'nın yeni kararları ile "taçlandırılacağı" belirtilmiştir. Vizyon'un iki devletli önerisi ise gerçekçi bir çözüm olarak nitelendirilmiştir. Pragmatik çözümler tercih edilmelidir⁵² ve Vizyon'un bugünün gerçekliğine hitap ettiği savunulmuştur.

Vizyon'un Filistin için son şans olduğu kaydedilerek zımnen Filistin "tehdit edilmişse" de aynı zamanda Filistin'e çeşitli vaatler de sunulmuştur. Şayet dört senelik müzakere sürecinin sonunda devlet kurma aşamasına geçilirse ABD, Filistin'e altyapıda ve devlet inşasında kullanmak üzere 50 milyar Amerikan doları tutarında yardım yapacaktır.

Yeni paradigmayı meşrulaştırma girişimlerinden biri de Filistin-İsrail sorununun niteliğine yöneliktir. Öyle ki sorunun çözülmesinin diğer sorunları ortadan kaldırmayacağı fakat artık "radikalleşme" için gerekçe olarak kullanılamayacağı tezi öne sürülmüştür.⁵³ Bölgesel işbirliğinin de sağlanabileceği Vizyon'un başlıca iddiaları arasında bulunmaktadır.

Vizyon'da söz konusu yaklaşım Orta Doğu'da Filistin-İsrail sorunundan daha büyük bir sorunun olduğu ve bölgesel işbirliğinin İran karşıtlığı üzerinden yapılması şeklinde belirtilmiştir. İran'ın bölgeyi tehdit ettiği öne sürülerek İran'ın İsrail'e ve Arap devletlerine tehdit oluşturması "yeni gerçeklik" olarak tanımlanmıştır. İsrail'in bölge için hiçbir zaman tehdit oluşturmadığı, aksine İsrail'in bölgeye entegre olmasıyla Orta Doğu'da ekonomik işbirliğinin ve İran'a karşı ittifak gibi stratejik işbirliğinin sağlanacağı öne sürülmüştür.⁵⁴ Bölgenin geçmişe kıyasla çok değiştiği, ortak tehditlerin ve aynı zamanda ortak amaçların olduğu, bu ortaklığın önceden düşünilemeyecek bir durum olduğunun altı çizilmiştir.⁵⁵ Ayrıca Vizyon, bölgesel

⁵¹ A.g.e., s. 5

⁵² A.g.e., s. 4

⁵³ A.g.e., s. 6

⁵⁴ A.g.e., s. 37

⁵⁵ A.g.e., s. 4

güvenlik komitesinin kurulmasını öngörmektedir. Vizyon'da belirtildiği üzere ABD, İsrail, Filistin'in yanı sıra Ürdün, Mısır, BAE ve Suudi Arabistan söz konusu komitede olacaktır.⁵⁶

3. Vizyon'un Eksik Parçaları: Uluslararası Hukuk ve Filistin

Genel itibariyle Trump yönetiminin adımları bölgede gerginliği arttıran nitelikte olmuştur. Aynı zamanda Filistinlileri marjinalleştirmeyi, siyaset ve diplomasi alanlarında yalnızlaştırmayı amaçlamıştır.⁵⁷ Paradigma değişikliği "barış için toprak" ilkesinin yerine artık "barıştan refaha" ilkesinin dile getirilmesi ve aynı zamanda meşru ve uluslararası tanınmaya sahip olan Filistinlilerin dışlanması ve marjinalleştirilmesi şeklinde okunmaktadır.

Filistin tarafı böyle bir tabloda Vizyon'u kabul etmemiştir. Dolayısıyla müzakere masasına bu Vizyon üzerinden oturmayacağını kaydetmiştir. Tek taraflı oluşturulmasının yanında Vizyon, Filistin tarafının sorunu anlayış ve çözüm parametrelerinden oldukça farklı unsurları içermektedir. Diğer bir ifadeyle Filistin'in siyasi isteklerine kapıyı kapatmıştır.⁵⁸ Filistin, müzakere çerçevesini ve dolayısıyla çözüm planını başta BMGK'nin 242 ve 338 sayılı olmak üzere ilgili kararlarına, uluslararası teamüle ve uluslararası hukuka dayandırmaktadır. Oysa yukarıda belirtilen başlıklarla bağlantılı olan ve Trump'a kadar Filistin-İsrail sorununun çözümünde uluslararası konsensüsün temelini oluşturan BMGK'nin 242 sayılı 1967 tarihli kararı Trump yönetiminin hedefinde olmuş ve İsrail'in işgal politikalarını desteklemek amacıyla eleştirilmiştir. BMGK'nin söz konusu kararına zımnen karşı çıkarak kararın bugüne kadar çözüm üretmediğini ve içeriğinin belirsiz olduğunu öne sürmüştür.⁵⁹

⁵⁶ A.g.e., s. 23

⁵⁷ Malley, a.g.e., s.46

⁵⁸ Khaled Eldingy, "Trump's Dangerous Vision for Palestine", *Journal of Palestine Studies*, Vol. XLVIII, No:4, 2009, s. 103

⁵⁹ Jason D. Greenblatt, "Remarks at a UN Security Council Open Debate on the Middle East", (Çevrimiçi), *United States Mission to the United Nations*, 18 Mart 2020.

Dolayısıyla “toprak, 1967 sınırları ve işgal” gibi kararda geçen ifadeler ve kararın kendisi tartışmaya açılmıştır.

Diğer yandan Filistin tarafı Madrid, Oslo, Camp David müzakereleri ve çıktıkları ile kurumsallaşan çözüm çerçevesini ve temelini kabul etmektedir. 1991 tarihli Madrid Konferansı'nın düzenlenmesinde temel alınan ilke “barış için toprak” olmuştur.⁶⁰ Ayrıca FO başta olmak üzere işgal edilmiş Filistin topraklarındaki idarî yapılanmaların barış sürecinin ve çözüm müzakerelerinin bir sonucu olduğu hatırlanmalıdır. Bir başka deyişle Filistin'in devletleşme faaliyetleri aslında geçmiş düzenlemelerin bir ürünüdür. Dolayısıyla Vizyon'un ve Trump yönetiminin geçmiş çözüm girişimlerini ve dayandıkları BM kararlarını eleştirmesiyle uluslararası meşruluğa ve diplomatik kimliğe sahip Filistinli örgütlerin de varlığını zımnen sorgulatması mümkündür.

Farklı İsrail yönetimlerinin El-Fetih'in ve FKÖ'nün eski lideri Yaser Arafat'a ve mevcut lider Abbas'a yönelik ya da bütünüyle FKÖ'yü hedef alarak Filistin'de barışı müzakere edecek ortak olmadığı tezini dile getirdiği hatırlanmalıdır.⁶¹ FO, Oslo düzenlemeleriyle kurulmuştur. Aynı zamanda Oslo, iki taraf arasındaki müzakerelerin çerçevesini çizmiştir. Örneğin Oslo'nun parametrelerine ya da çerçevesine göre nihai aşama konuları; güvenlik, uluslararası ilişkiler, mülteciler, Kudüs, egemenlik, devlet, mahkumlar ve devletin kurulmasıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Filistin yönetimi, sorunun çözümünde aynı fikirde olmadığı Washington'a ve Tel Aviv'e karşı çeşitli siyasi ve hukuki yollara başvurmaktadır. ABD'nin tek taraflı politikalarına tepki olarak Vizyon öncesinde de çeşitli adımlar atmıştır. Örneğin ABD'nin Kudüs kararından sonra Filistin, Trump yönetimini boykot etmiş ve ABD'yi çözüm sürecinde artık bir arabulucu olarak tanımadığını açıklamıştır. Netanyahu'nun Batı Şeria'yı ilhak girişimlerine karşı da İsrail ile olan güvenlik koordinasyonunu sona erdirmiş daha sonra yeniden başlatmıştır.⁶²

⁶⁰“ The Madrid Peace Conference”, **The Journal of Palestine Studies**, C: XXI, No: 2, Winter, 1992, s. 117-149

⁶¹ Adnan Abdelrazek, “The Trump Plan: A Realization of the Original Zionist Colonial Scheme Which Disregards the Palestinians”, **Palestine-Israel Journal**, C: XXV, No: 1&2, 2020, s. 119

⁶² Ali Sawafta, “Palestinian Authority Resuming Cooperation with Israel, Palestinian Official says”, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-idUSKBN27X2D1>, 17 November 2020

Müzakerelere yönelik adımlarının yanında Filistin içinde de çeşitli adımlar atılmaktadır. Filistin, devletleşmeye dair altyapısını ve kurumsallaşmasını geliştirmeye çalışmaktadır. Filistin, "çözüksüzlük sürecinden" hareketle devlet inşası faaliyetlerine Vizyon'un açıklanmasından önce başlamış ve süreç içinde bu etkinlikleri arttırmıştır. Uluslararası donörlerin de etkisiyle devlet olma yolundaki isteklerinin gerçekleşmesi ve devlet olma gerekliliklerini yerine getirmesi durumunda devlet olarak faaliyette bulunabileceğini göstermeyi hedeflemektedir. Farklı ülkelerin başkentleri ya da önemli kentleriyle kardeş şehir ilişkilerinin sürdürülmesi, iklim değişikliği ile mücadeleyi hedefleyen Paris Anlaşması'na taraf olması gibi uluslararası siyasette aktif olma girişimleri mevcuttur.

Filistinlilerin uluslararası yargı kuruluşlarına başvurması ve uluslararası örgütlere üye olması Vizyon'un müzakere edilmesindeki sorunlu başlıklar arasında yer almaktadır. Çünkü Filistin'in üyeliği için İsrail'in onay vermesi şartı getirilmektedir ve İsrail karşıtı siyasi ve hukuki adımların söz konusu örgütlerde atılmaması gerekmektedir. Filistin, devletleşme sürecinde ve İsrail üzerindeki diplomatik baskıyı arttırmak için uluslararası hukukun kurumlarını çalıştırmayı hedeflemektedir. Uluslararası hukuka başvurabilmesi, tek bir adımla gerçekleşmemiştir; bir sürecin sonucunda Filistin bu yolları kullanabilmektedir. 2012'de BM'ye üye olmayan gözlemci devlet statüsünü alması⁶³ bu süreçte kilit öneme sahiptir.

Filistin yönetiminin hukuki yollara başvurmasına dair farklı örnekler bulunmaktadır. Filistin'in üye olmayan gözlemci devlet statüsünü almasıyla Diplomatik ve Konsüler İlişkilere Dair Viyana Sözleşmelerine taraf olmasının önü açılmıştır. Filistin'in 2014'te Viyana Sözleşmesine taraf olması beraberinde tartışmaları da getirmiştir. ABD, Filistin'in devlet olmadığı için Sözleşme'ye taraf olamayacağını savunmuş ve ABD-Filistin arasında Sözleşme'ye dair herhangi bir hukuki ilişkiyi kabul etmeyeceğini

⁶³ Orçun Mutlu, "Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme", **Balkan Sosyal Bilimler Dergisi**, 8, 2019, s. 410

söylemiştir.⁶⁴ 2018’de Filistin’in 1961 Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi’ne Ek Zorunlu Uyuşmazlık Çözümüne ilişkin İhtiyari Protokol’e taraf olmasıyla ABD, Protokol’den aynı gerekçelerle çekilmiştir. Filistin’in Kudüs kararından sonra Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi’ni gündeme getirmesi uluslararası hukuka başvurması bağlamında örnektir. 14 Mayıs 2018’de yani Amerikan Büyükelçiliği’nin Kudüs’te açıldığı gün Filistin; büyükelçiliğin Tel Aviv’den Kudüs’e taşınmasının yani yerinin değiştirilmesinin BM’nin ilgili kararlarıyla okunduğunda Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi’ni ihlal ettiğini ifade etmiştir. Sözleşme ve Uyuşmazlık Çözümü Ek Protokolü konusunda ABD ile arasında anlaşmazlık olduğunu açıklamıştır.⁶⁵ Filistin, bu doğrultuda UAD’ye Eylül 2018’te başvurmuştur. Başvuruda yabancı misyonun Sözleşme’de belirtilen ve uluslararası hukukun genel prensiplerinde yer alan fiillere aykırı faaliyet göstermesinin Sözleşme ile bağdaşmayacağı kaydedilmiştir.⁶⁶

İsrail’in Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde savaş suçlarından yargılanması da Filistin gündeminde yer almaktadır. Filistin, UCM’yi kuran Roma Statüsü’ne taraftır ve dolayısıyla İsrail’in yargılanması amacıyla UCM’ye başvurabilmiştir. 2014’ten bu yana Filistin Mahkeme’ye iki kere başvurmuştur. İkinci başvuru kabul edilip ön incelemeye başlanmıştır. UCM, Mart 2021’de İsrail’in işgal edilmiş Filistin topraklarında savaş suçu işlediğine dair iddiaları incelemek için soruşturma açılacağını duyurmuştur. UCM’nin bu kararı alması bir süreç içinde gerçekleşmiştir. Ön inceleme safhaları tamamlanmış ve Şubat 2021’de UCM; Gazze Şeridi, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve diğer Filistin topraklarında işlenen suçları soruşturmak için yargı yetkisine sahip olduğu kararını vermiştir.⁶⁷

⁶⁴“ Palestine Brings a Case Against the United States in the International Court of Justice at a Fraught Time for U.S.-Palestinian Relations”, **The American Journal of International Law**, Vol: CXIII, No:1, 2019, s. 145

⁶⁵ **A.g.e.**, s. 144

⁶⁶“ The State of Palestine institutes proceedings against the United States of America”, **International Court of Justice**, 28 September 2018

⁶⁷ ICC, “The ICC Decision on the ‘Situation in Palestine’: Executive Summary”, <https://www.ijl.org/the-icc-decision-on-the-situation-in-palestine-5-february-2021-executive-summary/>

Plan'da İsrail ve Filistin arasında müzakerelerin yapılması ve sonlandırılması için dört senenin verilmesi çözümsüzlüğün sarmal haline gelmesi olarak da yorumlanmıştır. Şayet Filistin tarafı müzakere edecek başlık olduğuna inanırsa müzakere süreci başlatılabilecekti. İlgili maddeler uyarınca İsrail'in ilhakının ve Yahudi yerleşimlerinin meşrulaştırılması olarak kabul edilebilecekti. Diğer bir ifadeyle Filistin'in bu metni kabul etmeyeceğini bilerek İsrail'in yayılcı işgal politikaları devam ettirebilecekti. Plan'a göre Yahudi yerleşmelerinin 4 sene boyunca yapımı durdurulacaktı.⁶⁸

Oslo ve Camp David görüşmelerinin aksine Vizyon, Filistinli mültecilerin İsrail'e geri dönüşünün müzakere edilemeyeceğini belirttiğinden dönüş hakkını reddetmiştir. Oysa 2008 tarihli Annapolis sürecinde mültecilerin Filistin'e dönüşü, mültecilere tazminatın ödenmesi ve 100.000'e yakın Filistinli mültecinin İsrail'e dönmesi dönemin İsrail lideri Ehud Olmert ve Abbas arasındaki müzakerelerin parametreleri arasında gösterilmişti.⁶⁹ Ayrıca bugüne kadarki müzakerelerde ve çözüm girişimlerinde mültecilerin belirli bir sayıyla sınırlandırılrsa dahi geri dönmesi Filistin için *sine qua non* (olmazsa olmaz) bir koşul olmuştur.

Vizyon'da İsrail'in Yahudi devleti olarak tanınmasının bir şart olarak belirtilmesiyle de Filistinli mültecilerin geri dönüşünün, İsrail sınırları içindeki Filistinlilerin hak, hukuki statü taleplerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Oysa böyle bir ifade Filistin-İsrail sorununun çözümündeki olağan ve uluslararası hukuka uygun paradigmanın temeli olan BMGK'nın 242 ve 338 sayılı kararlarında yer almamaktadır.⁷⁰

Yaklaşık 6 milyon Filistinli mülteci olduğu göz önüne alınırsa sorunun daha da fazla karmaşık bir hal alacağı düşünülmektedir. 2000 yılındaki Camp David görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının önemli nedenlerinden birinin dönemin FKÖ lideri

⁶⁸ Lustick, **a.g.e.**, s.22

⁶⁹ Shaul Arieli, "Trump Plan Sets the Conflict Back 100 Years", **Palestine-Israel Journal**, C: XXV, No: 1&2, 2020, s. 23

⁷⁰ "Texts of Resolutions 242 and 338", (Çevrimiçi), **New York Times**, 15 Şubat 2021.

Arafat ve İsrail Başbakanı Ehud Barak'ın dönecek mülteci sayısında anlaşamamaları olduğu unutulmamalıdır.⁷¹

Vizyon, mültecilerin geri dönüşüne kapıyı kapatmasından dolayı BM'nin ilgili kararlarına da karşı gelmektedir. Mülteciler başlığında BM'nin 50'den fazla kararı vardır. Bunların içinde en önemlisi BM Genel Kurulu'nun 194 sayılı kararıdır. Söz konusu kararda Filistinli mültecilerin evlerine geri dönmesi ve tazminat almaları belirtilmiştir.⁷²

Filistin tarafının Vizyon'da kabul edemeyeceği bir diğer başlık işgal edilmiş topraklardaki Yahudi yerleşimlerinin statüsüdür. Vizyon'da yeni yerleşimlerin dört sene boyunca yapılmayacağı belirtilmesi⁷³ her ne kadar gerçekçi ve hukuka uygun bir çözüm için umut vaat etse de metinde mevcut yerleşimlerin yıkılmayacağına altının çizilmesi Vizyon'un en önemli açmazlarından birisidir. Diğer bir ifadeyle Filistin-İsrail sorununu sarmal haline getiren Yahudi yerleşimlerinin statüsü kabul edilmiş ve bu kabulün üzerinden çözüm müzakerelerinin başlatılması istenmiştir. Vizyon'un öngördüğü şekilde Filistin devletinin kurulması durumunda Filistin'de 15 Yahudi yerleşimi, İsrail devletinin içinde ise 54 Filistin köyü bulunacaktır.⁷⁴ Filistin tarafının eski başmüzakerecisi Saib Erekat, Vizyon'un yerleşimlerin *de jure* (kalıcı) ilhakına yeşil ışık yaktığını ifade etmiştir.⁷⁵

Yahudi yerleşimleri de BM'nin ilgili kararlarında yer almıştır. BMGK'nın 1979 tarihli 446 sayılı kararı Filistin toprağındaki yerleşimleri ve bu bölgelere Yahudi nüfusunun yerleştirilmesini hukuka aykırı olarak değerlendirirken yine aynı yıla ait olan 452 sayılı BMGK kararı ise İsrail'i yerleşim politikasına son vermeye çağırılmaktadır. 1980 tarihli BMGK'nın 465 sayılı kararında yerleşimlerin yıkılması istenmiştir.⁷⁶

⁷¹ Özge Özkoç, "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Vol: LXIV, No: 03, 2009, s.188.

⁷² 194 (III)-Progress Report of the United Nations Mediator, (Çevrimiçi), **UN Security Council**, 08 Kasım 2020.

⁷³ "Trump releases long-awaited Middle-East peace plan", (Çevrimiçi), **BBC**, 15 Şubat 2021.

⁷⁴ Shaul Arieli, "Trump Plan Sets the Conflict Back 100 Years", **Palestine-Israel Journal**, C: XXV, No: 1&2, 2020, s. 26

⁷⁵ "Trump Middle East plan: Palestinians reject 'conspiracy'", (Çevrimiçi), **BBC**, 15 Şubat 2021.

⁷⁶ Younis, **a.g.e.**, s.31

Yerleşim yayılcılığı salt Netanyahu döneminin bir politikası değildir. Geçmişte başlayan söz konusu yayılcılık farklı İsrail yönetimleri boyunca devam etmiştir. Öte yandan Washington'ın yerleşimlere yönelik tutumunu değiştirmesi oldukça önemlidir. Kasım 2019'da Amerikan politikasında önemli bir değişiklik yapan Trump yönetimi, Yahudi yerleşimlerinin uluslararası hukuk ile bağdaşmadığı tezini bırakmıştır.⁷⁷ Eski Başkan Trump da attığı adımlarla uluslararası hukuka aykırı olan ilhakı ve yerleşimleri kabul etmiştir. Oysa görevinin son zamanlarında dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Yahudi yerleşimlerinin iki devletli çözüm önünde çok büyük bir engel teşkil ettiğini kaydetmiştir.⁷⁸

Yahudi yerleşimlerinin durumu 1967 sınırlarına göre iki devletin kurulması başlığını da sorgulatmaktadır. Geçmiş çözüm girişimlerinde 1967 sınırları üzerinde değerlendirme yapılmıştır. Örneğin Annapolis sürecinde 1967 sınırları müzakerelerde parametre olarak alınmıştır.⁷⁹ Fakat "Yüzyılın Planı"nda ise Yahudi yerleşimlerinin İsrail egemenliği altında kalması amaçlanmıştır. Dolayısıyla Filistin devletinde ülkesel bütünlük sağlanamayacak, devlet yerleşimlerin etrafında bölünmüş şekilde kurulacaktır.⁸⁰ Sınırlar konusunda Filistin, BMGK'nın 242 ve 338 sayılı kararlarının gözetilmesini isterken; İsrail, bu sınırların askerî açıdan savunulamayacağını iddia ederek Filistin'in talebine karşı çıkmaktadır. 242 sayılı kararın sorgulanmasına Vizyon'un öncesinden başlanmıştır. 242 sayılı kararın niteliğinin ve içeriğinin belirsiz olduğu ima edilerek kararın geniş yorumlanabilmesi amaçlanmıştır. Filistin tarafı, 242 sayılı kararı İsrail'in işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi olarak yorumlayabilirken İsrail'in sadece "topraklar" ifadesi şeklinde anlaması mümkündür.⁸¹ Söz konusu karar önemlidir; çünkü kuvvet kullanarak toprak elde edilemeyeceğini kaydetmektedir.⁸²

⁷⁷ Julian Borger, "US says Israeli settlements no longer considered illegal in dramatic shift", (Çevrimiçi), **The Guardian**, 15 Şubat 2021.

⁷⁸ Hsiu-Ping Bao, "The One-State Solution: An Alternative Approach to the Israeli-Palestinian Conflict?", **Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies**, C: XII, No: 3, 2018, s. 341

⁷⁹ Arieli, **e.g.a.**, s. 25

⁸⁰ Galia Golan, "Trump Plan Ignores the Past and Offers a Bleak Future", **Palestine-Israel Journal**, C: XXV, No: 1&2, 2020, s. 95

⁸¹ Doran, "The Dream Palace of the Americans", **Foreign Affairs**, November/December 2019, s. 23

⁸² Resolution 242 (1967) of 22 November 1967, (Çevrimiçi), **UN Security Council**, 18 Mart 2020.

Filistin'in Kudüs'ün statüsüne dair tutumu da Vizyon'dan farklıdır. Uluslararası hukuk kurallarına, spesifik olarak BM kararlarına ve sorunun çözüm teamülüne göre nihâî aşamada ele alınması gereken Kudüs'ün statüsü sorununa dair düzenleme Filistin ile müzakere edilmeden Vizyon'da yer almıştır. Filistin'in Vizyon'u yorumlamasına göre Doğu Kudüs'ün tamamından ziyade sadece küçük bir bölgesi Filistin'e başkent olarak verilecektir.⁸³ Filistin devletinin başkenti olarak Güvenlik/Ayrım Duvarı'nın dışında yer alan bölgeler düşünülmektedir.⁸⁴ Vizyon'a göre İsrail'in Doğu Kudüs üzerindeki egemenliği Eski Kenti yani tarihi ve dini alanları kapsamaktadır. Dolayısıyla bölge üzerindeki ilhak ve ayırım politikaları Doğu Kudüs'ün farklı kültürleri barındıran niteliğini tehdit edebilecektir. Filistin devletinin başkentinin Doğu Kudüs olacağı; fakat aynı zamanda İsrail devletinin başkentinin bölünmez Kudüs olduğu ifadeleriyle Vizyon'a göre Kudüs sorunu "çözülmüştür" ya da çözüm pazarlığı açılmıştır. Vizyon'da aynı zamanda Haram'ül Şerif'te farklı dinlerin mensuplarının ibadet etme hakkı olduğunun belirtilmesi ileride bölgedeki ibadet yerlerinin ayrılmasına ve dolayısıyla Müslümanların kutsal mekanlarının statüsünün aleyhte değişmesine neden olabilir.⁸⁵

Kudüs başlığında BM'nin kararlarını incelemek hem Vizyon'u hem de Filistin'in görüşlerini anlamak bakımından faydalı olacaktır. Filistin-İsrail sorununun başlangıcında Kudüs, *corpus separatum*⁸⁶ olarak değerlendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle uluslararası bir kurum tarafından idare edilecek olan şehir İsrail veya Arap devletinin egemenliği altında olmayacaktır.⁸⁷ Bu tip anlayış BM Genel Kurulu'nun 1947 tarihli 181 sayılı kararında da hakimdir. Buna göre şehir BM tarafından idare edilecek; ancak belirli bir süre geçtikten sonra şehrin sakinleri Kudüs'ün statüsüne

⁸³ "Capital in Trump Mideast Plan Makes 'a Joke' of Palestinian Aspirations", (Çevrimiçi), **New York Times**, 15 Şubat 2021.

⁸⁴ Golan, **a.g.e.**, s.99

⁸⁵ "Ramifications of the US Middle East Plan on the Future of Jerusalem, **Palestine-Israel Journal**, C: XXV, No: 1&2, 2020, s. 196

⁸⁶ Uluslararası ayrı bir statüye sahip anlamına gelmektedir. İlgili kararda bu bağlamda Kudüs uluslararası rejim altına alınacak ve BM tarafından yönetilecektir. Bkz. Türkkaya Ataöv, "Kudüs ve Devletler Hukuku", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Vol: XXXV, No: 01, 1980, s. 39

⁸⁷ Donald Neff, "Jerusalem in US Policy", **Journal of Palestine Studies**, C: XXII, No: 1, Autumn 1993, s. 20

karar vereceklerdi. Diğer bir ifadeyle *corpus separatum* Kudüs için kalıcı bir statü olarak belirlenmemiştir.⁸⁸

BM Genel Kurulu'nun 1967 tarihli ve 2253 sayılı kararında İsrail'e Kudüs'te yaptığı değişikliği durdurma çağrısında bulunulmuştur. BMGK'nın 252 sayılı ve 1968 tarihli kararı İsrail'in Kudüs'teki faaliyetlerini yasa dışı olarak değerlendirmiştir.⁸⁹ Yukarıda da belirtildiği üzere Konsey'in 242 ve 338 sayılı kararlarına göre de savaş yoluyla toprak kazanılması kabul edilmemektedir ve İsrail işgal ettiği topraklardan çekilmeye çağrılmaktadır. Başkent olarak ilan edilmesinin ve Kudüs'te yabancı diplomatik misyonların kurulması da BMGK'nın ilgili kararlarını çiğnemektedir. 1980 tarihli 478 sayılı kararı Kudüs'teki diplomatik misyonların kaldırılması çağrısında bulunmaktadır.⁹⁰

Kudüs'ün statüsü her iki taraf için önemli ve zorlu bir konu olduğu için Oslo müzakerelerinde son aşamaya bırakılmıştır ve 2000 tarihli Camp David görüşmelerinde ele alınmıştır. Konsensüse ve çözüm sürecine göre de Doğu Kudüs, başkent olarak Filistin devletinin egemenliği altında olacaktır. Dolayısıyla BM kararlarının yanında Trump'ın "Kudüs adımı" alandaki gerçeklere yani işgal edilmiş Filistin topraklarındaki gerçeğe ters nitelikte olmuştur. Kudüs'ün nüfusu sadece Yahudilerden değil Filistinlilerden de oluşmaktadır; şehirde 28 tane Filistin köyü bulunmaktadır.⁹¹ 2020 rakamlarına göre Doğu Kudüs'teki Filistin nüfusu 428.304⁹² olup Kudüs'ün genelindeki Filistin nüfusu yüzde 38 civarındadır.⁹³

⁸⁸ Basheer Alzoughbi, "The Relocation of the U.S. Embassy from Tel Aviv to Jerusalem (Palestine v. United States of America): a Commentary on the Merits of the Case, Jurisdiction of the International Court of Justice and Admissibility of Palestine's Application", **University of Bologna Law Review**, C: IV, No: 1, 2019, s. 115

⁸⁹ "Resolution 252 (1968) of 21 May 1968", (Çevrimiçi), **UN Security Council**, 15 Şubat 2021.

⁹⁰ "Resolution 478: Territories Occupied by Israel", (Çevrimiçi), **UN Security Council**, 15 Şubat 2021.

⁹¹ James Zogby v.d., "The United States, Israel and Palestine: An Assessment", **Middle East Policy**, C: XXVI, No: 4, Winter 2019, s. 6

⁹² Palestine Population 2020 (live), (Çevrimiçi), **World Population Review**, 15 Şubat 2021.

⁹³ Daniel Estrin "Palestinians In Jerusalem Struggle To Maintain A Foothold In The City They Call Home", (Çevrimiçi), **NPR**, 15 Şubat 2021.

Vizyon'un bu sınırlayıcı tutumu olası Filistin devletinin geri kalan toprakları için de geçerlidir. Trump'ın Vizyon'una göre İsrail, Batı Şeria'nın yaklaşık yüzde 30'unu ilhak etmektedir.⁹⁴ FKÖ'ye göre Vizyon tarihi Filistin topraklarının ancak yüzde 15'ini Filistin devletine vermektedir.⁹⁵

Vizyon'a göre Filistin'in yukarıda bahsedilen düzenlemeleri kabul edip müzakere masasına oturmasının yanında devlet olma yolunda atacağı oldukça adım bulunmaktadır. ABD'nin ve İsrail'in çizdiği çerçeve bütününde güvenlik düzenlemeleri yapılacaktır; terörizmle mücadele edilecektir. Güvenliğin sağlanması ve Filistin-İsrail arasındaki güvenlik işbirliğinin niteliği -Vizyon'da da belirtildiği üzere- salt İsrail'in çıkarlarına göre belirlenmiştir. Geçmiş müzakerelerde yapılanın aksine üçüncü tarafların garantörlüğü, erken uyarı sistemlerinin oluşturulması Vizyon'da yer almamaktadır.⁹⁶ Muğlak bir şekilde terör bağlantısının yapılmasının yanında Vizyon'un açıklandığı basın toplantısında Filistinliler açıkça uyarılmıştır. 4 yıllık müzakere sürecinin son şansları olduğu beyan edilmiştir.⁹⁷

"Filistin'in terör ile ilişkisini kesmesi" düzenlemesinin yanında, Filistin'deki iki başlılığın da Vizyon'da yer alması doğrudan El-Fetih ve Hamas görüşmelerini ve Filistinli örgütlere yapılan diplomatik baskının artmasını gündeme getirmiştir. Vizyon'un kamuoyu ile paylaşılmasının akabinde FO lideri Abbas ve Hamas lideri İsmail Haniyeh koordinasyon içinde kalacaklarını açıklamıştır.⁹⁸ Amerikan ve İsrail yönetimlerine karşı Filistin'de birliğin gösterilmesi girişimine rağmen Vizyon'da da belirtildiği üzere iki örgütün ilişkileri sorunludur. Geçmişte iki örgütün uzlaşmasını amaçlayan girişimler olmuştur. Seçimlerin düzenlenmesinden Hamas'ın FKÖ'ye katılmasına kadar birçok önemli başlık ele alınmıştır. Örneğin 2011 görüşmelerinde Hamas ve çeşitli Filistinli örgütlerin FKÖ'ye katılması dile getirilmiştir.⁹⁹ 2011'de

⁹⁴ Ziyad Abu Zayyad, "A Recipe for Permanent, Perpetual Conflict", **Palestine-Israel Journal**, C: XXV, No: 1&2, 2020, s. 20

⁹⁵ "Trump Middle East Plan".

⁹⁶ Golan, **a.g.e.**, s.95

⁹⁷ "Trump Releases long-awaited"

⁹⁸ Qais Juneidi, Aysar Al-Eis, "No Palestinian state without Jerusalem: Abbas", (Çevrimiçi), **Anadolu Agency**, 15 Şubat 2021.

⁹⁹ Shlomo Brom, "The Fatah-Hamas Reconciliation Agreement", **Institute for National Security Studies**, No: 253, 2011, s. 2-3

Abbas'ın ve Hamas'ın eski lideri Halid Meşal'in bir araya gelmesi önemli bir gelişme olmuştur; çünkü iki lider Hamas'ın 2006'daki "Gazze zaferinden" bu yana ilk defa bir araya gelmiştir. 1987'de kurulmasından bu yana Hamas, FKÖ'den ayrı ve bağımsız bir yol izlemeyi tercih etmiştir. Birinci ve İkinci İntifadalar'da FKÖ'den ayrı saldırılarda ve boykot faaliyetlerinde bulunmuştur. 1993'te Oslo düzenlemeleri ile başlayan barış sürecinin de dışında kalmıştır. 2006'daki seçimler sonucuyla Gazze'nin kontrolünü ele geçirmesi, El-Fetih ve Hamas arasında silahlı çatışmaların yaşanması hem Filistin'de iki başlılığın derinleşmesine hem de Hamas'ın Arap dünyası ve uluslararası kamuoyu tarafından izole edilmesine neden olmuştur. 2007'de ise Suudi Arabistan'ın devreye girmesiyle taraflar arasında Mekke Anlaşması imzalanmış fakat Filistin'de çatışmaların devam etmesi nedeniyle uzlaşma hayata geçirilememiştir.

Yüzyılın Planı'nda Filistin'in meşru yönetimlerinin Hamas ile ilişkisi barışın önündeki engeller arasında gösterilmiştir. Öte yandan Hamas kısa zaman önce tüzüğünde değişikliğe giderek "şahin" duruşundan geri adım atmıştır. Hamas, silahlı mücadelede ısrar etmesine rağmen tüzüğünde yumuşamaya gitmiş ve çeşitli alanlarda değişiklik yapmıştır. Kendisine getirilen şartlarda belirtildiğinin aksine İsrail'i açıkça tanımamıştır. Fakat iki devletli çözümü de reddetmemiştir.¹⁰⁰ Terör ile bağlantısının kesilmesi ve terörün reddedilmesi talebi Hamas için uzun süreden beri geçmekte olduğu bir sınavdır. Şiddetin reddedilmesi ve İsrail'in varlığının kabul edilmesi gibi tavizler Filistin iç siyasetinde iki başlılığın giderilmesi açısından da önemli olacaktır. Trump'ın terörizmin reddedilmesinin Filistin'in devlet olma sürecinin bir parçası olarak değerlendirmesi benzer süreçten FKÖ'nün de geçtiğini hatırlatmaktadır. Arafat liderliğindeki FKÖ'nün şiddeti reddetmesi ile ulusal kurtuluş örgütü olarak kabul edilebilmiş ve uluslararası müzakerelere katılabilmıştır.

¹⁰⁰ Khaled Hroub, "A Newer Hamas? The Revised Charter", *Journal of Palestine Studies*, Vol: XLVI, No: 4, August 2017, s.102

4. Vizyon'un İran'a Karşı İşbirliği Amacı

Özel olarak metinde İran'a doğrudan yer verilmesinin yanında Filistin-İsrail sorununda çözümün bir *fait accompli* biçiminde sunulması ve Vizyon'un açıklanış şekli, Trump ve Netanyahu'nun dünya ve kendi kamuoylarına sergiledikleri tavırları düşünüldüğünde Washington ve Tel Aviv'in amaçlarının İran'ın bölgede yalnızlaştırılması olduğu bir kez daha görülmüştür. Vizyon'da doğrudan İran'a karşı işbirliği yapılmasının, yani İsrail'in bölgeye entegre edilmesinin amaçlandığının belirtilmiş olması unutulmamalıdır. Arap devletlerinin İsrail'i Orta Doğu'nun "normal oyuncusu"¹⁰¹ olarak tanıması sağlanarak İsrail'in bölgesel ittifak veya denge sisteminin içine alınması hedeflenmiştir. Vizyon'un açıklandığı basın toplantısında Birleşik Arap Emirlikleri'ne ve Umman'a teşekkür ettiği hatırlanmalıdır.¹⁰² Zaten Vizyon'da zımnen Filistin-İsrail sorunundan daha büyük sorunlar olduğu ima edilerek İran'ın bölge için oluşturduğu tehdiye dikkat çekilmeye çalışılmıştır.¹⁰³

401

Yüzyılın Planı, Abbas'ın ve Netanyahu'nun müzakere masasına oturmalarından ziyade, İran'a dair ifadelerle Arap ülkelerini bir araya getirerek İsrail ile ittifaklık ilişkisinin kurulmasını amaçlamıştır¹⁰⁴. Trump yönetiminin bu doğrultuda elini kuvvetlendiren unsurlar bulunmaktadır: Bu unsurlardan en önemlisi de Orta Doğu'nun bugün dünyanın en fazla kutuplaşmış bölgesi olmasıdır.¹⁰⁵ Mısır ve Ürdün'ün yanı sıra Suudi Arabistan ve BAE İsrail ile yakınlaştırılmaya çalışılmıştır.¹⁰⁶ BAE'nin ve Bahreyn'in İsrail ile imzaladıkları anlaşmaların bu yeni çerçevede okunması mümkündür.

Trump yönetimi Vizyon öncesinde de İran'ı yalnızlaştıracak adımlar atmıştır. Selefî Barack Obama döneminin en önemli adımlarından olan ve İran'ın nükleer programını

¹⁰¹ Doran, a.g.e., s. 28

¹⁰² Stephen Kalin, Amina Ismail, "Arabs prioritize key ties with U.S. against Iran in reacting to Trump peace plan", (Çevrimiçi), **Reuters**, 15 Şubat 2021

¹⁰³ Detaylı bilgi için bkz.: Peace to Prosperity Plan, s.4, 37, Appendix 2A.

¹⁰⁴ Philip H. Gordon, Michael Doran, Jon B. Alterman, "Symposium: The Trump Administration's Middle East Policy: A Mid-Term Assessment", **Middle East Policy**, C: XXVI, No: 1, Spring 2019, s. 30

¹⁰⁵ Malley, a.g.e., s. 39

¹⁰⁶ Doran, a.g.e., s. 30

ele alan Kapsamlı Ortak Eylem Planı'ndan (KOEP) ABD'yi çekmiştir. Böylelikle Tahran'a yaptırımların uygulanması yeniden gündeme gelmiştir. Anlaşma; İran'ın balistik füzelerine değinmediği için çeşitli eksikliklere sahip idi. Aynı zamanda İran, belirli bir süre sonra nükleer programının bir kısmı üzerinde yeniden faaliyetlerde bulunacaktı. Trump bu ve benzeri unsurlara değinerek KOEP'in istenileni başaramayacağını savunmuştur. Klasik çoktarafli silah kontrol anlaşması olarak değerlendirilebilen¹⁰⁷ KOEP, İran'ın nükleer faaliyetlerinin kontrolünün yanında İran'ın izolasyonunu kırması için önemli bir fırsat sunmuştur.

Suriye'deki gelişmelerle de paralel olarak İran karşıtı cephe -Filistin sorununun çözümsüzlüğünden bağımsız olarak- Orta Doğu'da İsrail'in tanınması üzerinden oluşturulmak istenmiştir. Trump döneminde İran karşıtlığı Filistin-İsrail sorununun çözümü için bir gerekçe olarak sunulmuştur. Başka bir deyişle, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 ve 338 sayılı kararları uyarınca bir çözüm olursa İsrail'in tanınacağı ve bölge devletleri arasındaki ilişkilerin normalleşeceği paradigması "yürürlükte iken" Filistin ve İsrail arasında barış sağlanmasa da İran'a karşı işbirliği yapmak için İsrail'in tanınması üzerinden yeni paradigma oluşturulmaya çalışılmıştır. Bölge devletleri İsrail ile ilişkilerini başlatır ve normalleştirirse ekonomik işbirliği yapılarak refahın artacağı iddia edilmiştir. Dolayısıyla İsrail'in bölgenin düşmanı olmadığı tezi öne sürülmüştür. "Yüzyılın Planını" kamuoyu ile paylaşırken Trump'ın İran ile nükleer anlaşmadan çekildiğini açıklaması, İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani¹⁰⁸ suikastına değinmesi Arap devletlerinin İsrail ile yapacakları işbirliği üzerinden İran'ın çerçevelenmesi hedefi anlamına gelmiştir.

¹⁰⁷ Indyk, a.g.e., s. 11

¹⁰⁸ İran'ın ülke dışı operasyonlarından sorumlu komutan Süleymani, ABD'nin Irak'ta insansız hava aracıyla Ocak 2020'de düzenlediği operasyonda hayatını kaybetmişti. BM İnsan Hakları Müfettişi Agnes Callamard'ın hazırladığı raporda Süleymani, İran'ın Irak ve Suriye'deki askerî stratejilerinden ve hareketlerinden sorumlu bir isim olarak belirtilmiştir (Stephanie Nebehay, "U.N. Expert Deems U.S. Drone Strike on Iran's Soleimani an 'Unlawful Killing'", (Çevrimiçi), **Reuters**, 15 Şubat 2021.

5. Vizyon ve İnan Karşıtlığının Uygulanması

15 Eylül 2020’de Beyaz Saray’da Bahreyn ve BAE, İsrail ile ilişkileri normalleştirerek yani İbrahim Barış Andlaşması’na (*Abraham Accords Peace Agreement*)¹⁰⁹ imza atarak “Trump’ın Vizyon”u uygulamaya geçirilmiştir; çünkü Andlaşma’da Vizyon’un ana hatları tekrar edilmiştir. İnan’ın bu üç devlet ile gergin ilişkilerinin yanı sıra metinde Filistin-İsrail sorununun ve çözümünün çok genel olarak yer alması metnin Vizyon uyarınca kaleme alındığını göstermektedir ve hatta “Vizyon’un Protokolleri” olarak nitelendirilebilir.

Örneğin Bildirge kısmında diplomatik müdahalelerle, ekonomik işbirliğinin artırılmasıyla ve diğer konu başlıklarında yakın koordinasyonun sağlanması ile tarafların ilişkileri normalleştirilmesine ve istikrarın sağlanmasına bağlı oldukları kaydedilmiştir.¹¹⁰ Ayrıca İsrail-Mısır, İsrail-Ürdün andlaşmaları hatırlatılmıştır. Açıklama kısmında Filistin-İsrail sorununa yönelik olarak tarafların adil, kapsamlı, gerçekçi ve kalıcı çözüm bulmalarına değinilmiştir.¹¹¹ Filistin-İsrail sorununa her iki halkın meşru isteklerinin ve ihtiyaçlarının karşılanacağı ve müzakere edilerek ulaşılmış bir çözüm bulunması için çalışılacağı belirtilmiştir.¹¹² Bunun dışında Filistin-İsrail sorununa dair özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Başkenti Doğu Kudüs olan Filistin devletinin kurulacağı yönünde bir ifade de kullanılmamıştır. Ayrıca ABD ile birlikte “Orta Doğu için Stratejik Gündem” de belirlenen hedefler arasında yer almıştır. Böylelikle bölgesel diplomasi, istikrar, ticaret ve diğer alanlarda işbirliği genişleyecektir.¹¹³ Andlaşmalarla, İsrail ve Körfez ülkeleri ilişkilerini normalleştirilebilecektir. Yatırım, turizm gibi alanlarda andlaşmaların imzalanmasını sağlayabilecektir.

¹⁰⁹ Tam adı BAE ve İsrail Arasında Barış, Diplomatik İlişkiler ve Tam Normalleşme Andlaşmaları’dır (*Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and Israel*).

¹¹⁰ Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and Israel “READ: Full text of the Abraham Accords and agreements between Israel and the United Arab Emirates/Bahrain”, (Çevrimiçi), CNN, 15 Şubat 2021.

¹¹¹ A.g.e.

¹¹² A.g.e., 2

¹¹³ A.g.e., 3

Trump'ın Beyaz Saray'daki imza töreninde sarf ettiği açıklamaları ve İbrahim Andlaşması, Vizyon'un ana fikrini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Trump, Orta Doğu'da barışa yönelik geçmiş girişimleri başarısız olarak nitelendirerek mevcut andlaşmalar ile bu başarısız girişimlerden bölgenin kurtulduğunu öne sürmüştür. İbrahim Anlaşması'nın "dünyadaki tüm Müslümanlara İsrail'deki kutsal mekanları ziyaret etme ve Mescid-i Aksa'da barış içinde ibadet etmenin kapılarını açtığını" ifade etmiştir.¹¹⁴ Bölgedeki terör faaliyetlerinin ve şiddetin gerekçesi olarak Arap-Yahudi düşmanlığının ve Mescid-i Aksa'nın saldırıya uğramasının gösterildiğini savunan Trump, artık bu andlaşmalarla bu tablonun değiştiğini öne sürmüştür.

BAE'nin Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanı Abdullah bin Zayed el-Nahyan, *Wall Street Journal*'a yazdığı makalesinde Vizyon'un paradigmasını kullanmıştır. İsrail ile ilişkileri normalleştirme andlaşmasının bölgenin sorunlarını ele almakta ve çözmekte taze ve yeni bir başlangıç sunduğunu savunmuştur.¹¹⁵ El-Nahyan, İsrail'in Batı Şeria'nın büyük bir kısmını ilhak etmeyi durdurmasından sonra söz konusu andlaşmaların imzalandığının altını çizmiştir. El-Nahyan, İsrail'in ilhakı durdurması ve andlaşmanın vücut bulması arasında bağ kurmakta ve andlaşmanın ilhakı durdurduğuna dikkat çekmiştir.¹¹⁶

Sonuç

Bu çalışmayla Trump yönetiminin Filistin-İsrail sorununda uluslararası hukuku ve söz konusu sorunun niteliğine ve çözümüne yönelik teamülü gözardı etmesinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlgili inceleme yapılırken Yüzyılın Planı başlıca analiz unsuru olarak seçilmiştir. Ayrıca Trump yönetiminin Filistin-İsrail sorununa dair uluslararası hukuku ve teamülü dışlayan diğer faaliyetlerine de yer verilmiştir.

¹¹⁴"İsrail, BAE ve Bahreyn Arasında Varılan 'İlişkilerin Normalleştirilmesi 'Anlaşması İmzalandı", (Çevrimiçi), **DW**, 15 Şubat 2021.

¹¹⁵ Abdullah bin Zayed Al Nahyan, "Peace. Shalom. Salaam", (Çevrimiçi), **The Wall Street Journal**, 15 Şubat 2021.

¹¹⁶ Jeremy Bowen, "Five reasons why Israel's peace deals with the UAE and Bahrain matter", (Çevrimiçi), **BBC**, 15 Şubat 2021.

Çalışma Vizyon olarak da adlandırılan Yüzyılın Planı'nı inceleyerek literatüre katkı sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca Trump yönetiminin Filistin-İsrail sorununa dair faaliyetleri de değerlendirilerek kapsamlı bir incelemeyle ilgili çalışmalara katkı yapılması amaçlanmıştır. Vizyon'un İran karşıtı işbirliği amacının uygulama aşamasına geçmesi de bu bağlamda değerlendirilmiştir.

Çalışmanın temel bulguları şöyle sıralanabilir: Trump, Filistin-İsrail sorununda yeni bir paradigmayı oluşturmayı hedeflemiştir. Bahse konu yeni paradigmanın uygulama çerçevesi "Barıştan Refaha" Vizyonu ile çizilmiştir. Fakat Vizyon öncesinde de Washington, tartışmalı ve teamül dışı adımlarıyla¹¹⁷ bu yeni paradigmanın işaretlerini vermiştir. Bunun en önemli örneği ABD'nin İsrail'in başkenti olarak Kudüs'ü tanınması ve Amerikan büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşımasıdır. Vizyon, geçmiş çözüm süreçlerinden farklı olduğunu savunmaktadır. Bahse konu farklılık Vizyon'da uluslararası hukukun, Filistin sorununa dair teamüllerinin eksik olmasıdır. Bu eksiklik İran'a karşı işbirliği ve Orta Doğu siyasetinde İsrail'in merkeze alınmasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Bazı Körfez ülkelerinin İsrail ile işbirliği adımları ise Vizyon'un ve İran karşıtlığına dayanan işbirliğinin uygulandığını göstermektedir.

Sonuç olarak, ABD eski Başkanı Trump'ın dış politikaya özellikle de Filistin-İsrail sorununa yönelik en tartışmalı adımlarından birisi Yüzyılın Planı olmuştur. Farklı Amerikan yönetimleri ve geçmiş çözüm girişimleri açısından da kıyaslama yapılırsa gündeme getirilen en tartışmalı, tek taraflı ve *fait accompli* "barış planı" olduğunu söylemek mümkündür.

Filistin'in argümanları ve uluslararası hukuk çerçevesinden yorumlandığında Vizyon "toprak için barış" ilkesinden "barıştan refaha" ilkesine geçişi *fait accompli* biçiminde amaçlamıştır. Filistin-İsrail sorununun çözümünde yeni paradigmanın oluşturulması hedeflenmiştir. Trump'ın Vizyonu, tek taraflı ve uluslararası hukuku temel almayan bir "çözümü" teamüllerle bağdaşmayan şekilde oluşturarak dünya kamuoyuna sunmuştur.

¹¹⁷ Jibrin Ubale Yahaya, "President Trump Peace Strategy: Emerging Conflict Between Israel and Palestine", *International Affairs and Global Strategy*, Vol. LXXXII, 2020, s.32

İsrail'in 1967 Savaşı'nda işgal ettiği topraklardan çekilerek burada Filistin devletinin kurulmasıyla bölge devletlerinin karşılıklı şekilde barış ve güvenlik içinde yaşamasıyla Filistin-İsrail sorununun çözülmesi Trump öncesi Amerikan yönetimlerince ve geçmiş çözüm girişimlerince hedeflenmiştir. Trump yönetimi ise "refahtan barışa" ilkesiyle Filistin devleti kurulmadan Orta Doğu devletlerinin İsrail ile ilişkilerini normalleştirmesini amaçlamış ve böylelikle bölgenin refaha, istikrara kavuşacağını iddia etmiştir.

Çözumsuzlüğün öne çıktığı bir süreç sonucunda Filistin-İsrail sorusunda yukarıda çerçevesi çizilen paradigma değişikliğine gelinmiştir. İsrail ve Filistin uzun zamandır müzakere masasına oturmamıştır; müzakerelerin başlaması için taraflar ön koşullar talep etmiştir. Tartışmalı gündemi ile Trump'ın Amerikan başkanlığı koltuğuna oturması, Netanyahu yönetiminin işgal ve ilhak politikaları, Filistin'deki iki başlılığın yanında bölgedeki İran karşıtlığı Vizyon'a kadar gelen sürecin yapıtaşları olmuştur. BAE, Bahreyn ve İsrail arasında normalleşme andlaşmalarının Filistin devletinin kurulması beklenmeden imzalanması ile Vizyon'un hedeflediği bir şekilde İran karşıtlığı üzerinden Orta Doğu'da barışın sağlanması amaçlanmıştır.

Orta Doğu devletleri nezdinde Vizyon, meşruluğunu başka bir amaçla sağlamaya çalışmıştır. Vizyon, salt Filistin-İsrail sonunu çözme iddiasında bulunmamıştır. Aynı zamanda bölge devletlerinin ortak çıkarlara sahip olduğu tezinden hareketle Mısır ve Ürdün dışındaki Arap devletleri ve İsrail arasındaki ilişkileri başlatarak bölgesel barışın sağlanmasını ve refahın artmasını hedeflemiştir. Söz konusu barışın merkez noktası ise İran karşıtlığı olmuştur. KOEP'ten ABD'nin çıkması İran karşıtlığının bir diğer ayağının İran'a yaptırımlar uygulanması ve izole edilmesi olduğunu göstermiştir. Vizyon'un İran karşıtlığı ve İsrail'in bu tutum üzerinden bölgeye entegre edilmesi girişimi Filistin-İsrail sorununun çözümüne dair yeni paradigmanın diğer öğeleridir. Buna göre Filistin-İsrail sorunu çözülmese bile Arap devletleri ve İsrail arasında normalleşme olabilir çünkü İran bölge için ortak bir tehdittir. Vizyon, Trump yönetimine göre Filistin-İsrail sorununun çözümünde ilerleme getirecek ve dolayısıyla Orta Doğu'da radikalleşmenin etkisini azaltacaktır. Bu paradigma değişikliğini

meşrulaştırmaya çalışırken de bölge gerçekliğinin değiştiğini dolayısıyla politikaların da değişmesi gerektiğini savunmuştur. Zira Filistin-İsrail sorununu çözmek için önceden gündeme getirilen girişimlerin de gerçekçi olmadığı savından geçmiş girişimler eleştirilmiştir.

Vizyon'u meşrulaştırma girişimlerinden bir tanesi de geçmiş girişimleri, BM'nin kararlarını başarısız olarak değerlendirmesi ve eleştirmesidir. "Toprak için barış" ilkesinin terk edilmesi dolayısıyla BMGK'nin 242 ve 338 sayılı kararları ve geçmiş çözüm girişimleri başarısız olarak ifade edilmiştir. Sadece BM'nin kararları değil BM'nin kendisi de *fait accompli*'ye giden süreçte eleştirilmiştir. Netanyahu'nun BM Genel Kurulu'nun ABD'nin Kudüs ile kararını görüşmeden önce BM'yi başarısızlığa mahkum bir örgüt olarak nitelendirdiği unutulmamalıdır.

İki Körfez ülkesi, Filistin-İsrail sorunu çözülmeyen İsrail ile normalleşme anlaşmaları imzalarsa da kamuoyu önünde ilişkileri bir anlamda açıklasa da Vizyon'un meşruluğu tartışmalıdır. *Fait accompli* ve tek taraflı olmasının yanında metnin meşruluğunu sorgulatan bir diğer önemli özelliği de çözüm sürecinin uluslararası hukuku temel almamasıdır. ABD ve İsrail, Vizyon'un öncesinde de attıkları adımlarla uluslararası hukuku temel alan paradigmayı değiştirmeyi hedeflediklerini göstermişti. Örneğin Tel Aviv, İsrail'in Yahudi kimliğinin Filistin tarafından tanınacağına dair bir maddenin olası barış anlaşmasında yer alması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca *geçmiş çözüm metinlerinden farklı olarak* "Yüzyılın Planı"nda Yahudi yerleşimlerinin İsrail egemenliğinin bir parçası olarak kabul edilmesi, Kudüs'ün statüsünün bölünmez olduğuna "karar verilmesi" ve Filistinli mültecilerin geri dönüşünün kabul edilmemesi gibi nihai aşama konuları uluslararası hukukun kurallarına ve BM'nin ilgili kararlarına karşı gelerek ele alınmıştır.

Vizyon, başarısız olarak eleştirilse de bu girişimlerle, süreç içinde sorunun çözümüne dair ilerleme sağlanmıştır. Camp David II sürecinde her ne kadar ABD ve İsrail önceden görüşme yapsa da Filistin tarafı ile müzakere edilebilecek ortak nokta aranmıştır. Filistin ile müzakere sonucunda çözüm belgesinin oluşturulması fikri benimsenmiştir. Madrid, Oslo ve Camp David süreçlerinin çıktıkları işgal edilmiş

Filistin topraklarında idari ve hukuki düzenlemelerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır; müzakere sonucunda ilgili metinler üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

Teamüller düşünüldüğünde Vizyon doğrultusunda kurulacak olan Filistin devletinin devlet olarak nitelendirilmesi tartışmalıdır. Yüzölçümü oldukça küçük, 1967 sınırları ile ilgisi olmayan ve ülkesel bütünlüğü olmayan farklı ve bölünmüş parçalardan oluşan bir devletin kurulması bu Vizyon'a göre hedeflenmiştir. Dolayısıyla Filistin'deki hareketlilik kısıtlamasının, Yahudi yerleşimlerinin inşa edilmesinin ve yerleşimlerin İsrail'in sınırlarına dahil edilmesinin metine dökülmüş hali olarak yorumlanabilir. Vizyon, Filistin'in uluslararası hukuk ve diplomasi alanlarında atabileceği adımlarını sınırlamaya çalışmıştır çünkü Filistin bu yönde adım atarak İsrail'e diplomatik baskı yapmanın yanında işgalin bazı etkilerini ortadan kaldırarak devlet olma sürecini ilerletmek ya da hızlandırmak istemektedir.

Kaynakça

Abdelrazek, Adnan: "The Trump Plan: A Realization of the Original Zionist Colonial Scheme Which Disregards the Palestinians", **Palestine-Israel Journal**, Vol. XXV, No: 1&2, 2020, pp. 114-120.

Abdelaziz, Mohamed: "Arab Reactions to Trump's Peace Plan: An Analysis and Recommendation", **The Washington Institute**, January 31, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.washingtoninstitute.org/fikraforum/view/arab-reactions-to-trumps-peace-plan-an-analysis-and-recommendation>, 15 Şubat 2021.

Abu Zayyad, Ziyad: "A Recipe for Permanent, Perpetual Conflict", **Palestine-Israel Journal**, Vol. XXV, No: 1&2, 2000, pp. 14-21.

Adri, Siti Rabi'atun Mat: "Trump's Peace Policy towards Palestine and Israeli Conflict".

Al Nahyan, Abdullah bin Zayed: "Peace. Shalom. Salaam", **The Wall Street Journal**, September 14, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.wsj.com/articles/peace-shalom-salaam-11600127046>, 15 Şubat 2021.

- Alpen, Hannes: "Trump's Peace Plan", **IPS**, January 31, 2020 (Çevrimiçi) <https://www.ips-journal.eu/regions/middle-east/trumps-piece-plan-4041/>, 22 Haziran 2021.
- Alzoughbi, Basheer: "The Relocation of the U.S. Embassy from Tel Aviv to Jerusalem (Palestine v. United States of America): a Commentary on the Merits of the Case, Jurisdiction of the International Court of Justice and Admissibility of Palestine's Application", **University of Bologna Law Review**, Vol. IV, No: 1, 2019, pp. 114-205.
- Arieli, Shaul: "Trump Plan Sets the Conflict Back 100 Years", **Palestine-Israel Journal**, Vol. XXV, No: 1&2, 2020, pp. 22-27.
- Ataöv, Türkkaya: "Kudüs ve Devletler Hukuku", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt XXXV, No: 01, 1980, s. 29-54.
- Bao, Hsiu-Ping: "The One-State Solution: An Alternative Approach to the Israeli–Palestinian Conflict?", **Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies**, Vol. II, No: 3, 2018, pp. 328-341.
- BBC**: "Abbas on Trump peace plan: 'Conspiracy deal won't pass'", January 28, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/av/world-middle-east-51288022/abbas-on-trump-peace-plan-conspiracy-deal-won-t-pass>, 15 Şubat 2021.
- BBC**: "Trump Middle East plan: Palestinians reject 'conspiracy'", January 29, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51292865>, 15 Şubat 2021.
- BBC**: "Trump releases long-awaited Middle-East peace plan", January 28, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51288218>, 15 Şubat 2021.
- Blanco, Patricia Rodríguez: "La Política De Los Presidentes Obama y Trump con Israel", **Revista UNISCI**, No: 48, Octubre 2018, pp. 209-228.

Borger, Julian, Oliver Holmes: "US says Israeli settlements no longer considered illegal in dramatic shift", **Guardian**, November 18, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/18/us-israeli-settlements-no-longer-considered-illegal-palestinian-land-mike-pompeo>, 15 Şubat 2021.

Bowen, Jeremy: "Five reasons why Israel's peace deals with the UAE and Bahrain matter", **BBC**, September 14, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-54151712>, 15 Şubat 2021.

Brom, Shlomo: "The Fatah-Hamas Reconciliation Agreement", **Institute for National Security Studies**, No: 253, 2011

CNN: Abraham Accords Peace Agreement: Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and Israel "READ: Full text of the Abraham Accords and agreements between Israel and the United Arab Emirates/Bahrain", September 15, 2020, (Çevrimiçi) <https://edition.cnn.com/2020/09/15/politics/israel-uae-abraham-accords-documents/index.html>, 15 Şubat 2021.

Dilek, Mehmet Sait: "Trump Yönetiminin Kudüs Kararına Analitik Bakış", **International Journal of Social Inquiry**, C. XI, No: 1, 2018, s. 97-137.

Doran, Michael: "The Dream Palace of the Americans", **Foreign Affairs**, November/December 2019, (Çevrimiçi) <https://www.foreignaffairs.com/articles/israel/2019-10-15/dream-palace-americans>, 12 Mart 2020

DW: "İsrail, BAE ve Bahreyn Arasında Varılan 'İlişkilerin Normalleştirilmesi' Anlaşması İmzalandı", September 15, 2020, (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2020/09/15/israil-bae-ve-bahreyn-aras-nda-var-lan-iliskilerin-normallestirilmesi-anlasma-abd-de-imza>, 15 Şubat 2021.

DW: "Trump announces overdue release of Middle East peace plan", January 24, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/en/trump-announces-overdue-release-of-middle-east-peace-plan/a-52132698>, 15 Şubat 2021.

- Eldingy, Khaled: "Trump's Dangerous Vision for Palestine", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XLVIII, No: 4, 2009, pp. 103-112,.
- Friedman, Lara: "The United States, Israel and Palestine: An Assessment", **Middle East Policy**, Vol. XXVI, No: 4, Winter 2019, pp. 5-26.
- Golan, Galia: "Trump Plan Ignores the Past and Offers a Bleak Future", **Palestine-Israel Journal**, Vol. XXV, No: 1&2, pp.94-95.
- Gordon, Philip H., Michael Doran, Jon B. Alterman: "Symposium: The Trump Administration's Middle East Policy: A Mid-Term Assessment", **Middle East Policy**, Vol. XXVI, No: 1, Spring 2019, pp. 5-30
- Greenblatt, Jason D.: "Remarks at a UN Security Council Open Debate on the Middle East", **United States Mission to the United Nations**, July 23, 2019, (Çevrimiçi) <https://usun.usmission.gov/remarks-at-a-un-security-council-open-debate-on-the-middle-east-9/>, 18 Mart 2020.
- Helman Gerald B., Steven R. Ratner.: "Saving Failed States", **Foreign Policy**, Winter 1992-93, (Çevrimiçi), <https://foreignpolicy.com/2010/06/15/saving-failed-states/>, 23 Haziran 2021.
- Hroub, Khaled: "A Newer Hamas? The Revised Charter", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XLVI, No. 4, 2017, pp. 100-111.
- Indyk, Martin: "Disaster in the Desert", **Foreign Affairs**, November/December 2019, pp.10-20
- Juneidi, Qais ,Aysar Al-Eis: "No Palestinian state without Jerusalem: Abbas", **Anadolu Agency**, January 29, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/en/jerusalem-red-line-for-muslims/no-palestinian-state-without-jerusalem-abbas/1717416>, 15 Şubat 2021.
- Kalin, Stephen, Amina Ismail: "Arabs prioritize key ties with U.S. against Iran in reacting to Trump peace plan", **Reuters**, January 29, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-plan-arabs/arabs-prioritize-key-ties-with-us-against-iran-in-reacting-to-trump-peace-plan-idUSKBN1ZS2L6>, 15 Şubat 2021.

Kurtzer, Daniel: Looking Beyond Trump: How to Reset U.S. Policy”, **Palestine-Israel Journal**, Vol. XXV, No: 1&2, pp. 7-13

Lustick, Ian S.: "The One-State Reality: Reading the Trump-Kushner Plan as a Morbid Symptom”, **The Arab World Geographer / Le Géographe du monde arabe**, Vol: XXIII, No: 1, 2020, pp. 20-28

Malley, Robert: “The Unwanted Wars: Why the Middle East Is More Combustible Than Ever”, **Foreign Affairs**, November/December 2019, pp. 38-46

Munayyer, Yousef: “There Will Be a One-State Solution”, **Foreign Affairs**, November/December 2019, pp. 30-36.

Mutlu, Orçun: “Filistin Devleti'nin Devletlik Statüsüne Dair Bir Değerlendirme”, **Balkan Sosyal Bilimler Dergisi**, 8, 2019, s. 403-413,.

Nebehay, Stephanie .“U.N. Expert Deems U.S. Drone Strike on Iran’s Soleimani an ‘Unlawful ‘Killing’”, **Reuters**, July 07, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-un-rights-idUSKBN2472TW>, 15 Şubat 2021.

Neff, Donald: “Jerusalem in US Policy”, **Journal of Palestine Studies**, Vol. XXII, No: 1, Autumn 1993, pp. 20-45.

New York Times: “Capital in Trump Mideast Plan Makes ‘a Joke’ of Palestinian Aspirations”, January 31, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/2020/01/31/world/middleeast/trump-mideast-plan-jerusalem.html>, 15 Şubat 2021.

New York Times:“ Texts of Resolutions 242 and 338”, August 18, 1979, (Çevrimiçi) <https://www.nytimes.com/1979/08/18/archives/texts-of-resolutions-242-and-338-resolution-242-nov-22-1967.html>, 15 Şubat 2021.

Nusem, Rotem: “A Year of Readjustment: The Trump Administration’s New Policy on Israel and Iran”, **Israel Journal of Foreign Affairs**, Vol. XII, No:1, 2018, pp. 55-64.

Özkoç, Özge: "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Vol: LXIV, No: 3, 2009, s. 64-103.

"Palestine Brings a Case Against the United States in the International Court of Justice at a Fraught Time for U.S.-Palestinian Relations", **The American Journal of International Law**, Vol. CXIII, No: 1, 2019, pp.143-149.

"Peace to Prosperity: A Vision to Improve the Lives of the Palestinian and Israeli People", **US Presidency**, January 2020

Pressman, Jeremy: "Visions in Collision: What Happened at Camp David and Taba?", **International Security**, Vol. XXVIII, No: 2, October 2003, pp. 5-43.

"Ramifications of the US Middle East Plan on the Future of Jerusalem", **Palestine-Israel Journal**, Vol. XXV, No: 1&2, 2020, pp. 194-204.

Pillar, Paul R.: "The Kushner Plan: Keeping Israeli-Palestinian Peace out of Reach", **Journal of Palestine Studies**, Vol. XLVIII, No: 4, 2019, pp. 113-120.

Sawafta, Ali: "Palestinian Authority Resuming Cooperation with Israel, Palestinian Official says", **Reuters**, November 17, 2020, (Çevrimiçi), <https://www.reuters.com/article/us-israel-palestinians-idUSKBN27X2D1>, 23 Haziran 2021.

"The Madrid Peace Conference", **The Journal of Palestine Studies**, Vol. XXI, No: 2, Winter, 1992, pp. 117-149

"The State of Palestine institutes proceedings against the United States of America", **International Court of Justice**, September 28, 2018.

Tschirgi, Dan: "Trump and Palestine: The Crowning of an American Approach", **UNISCI Journal**, Vol. XVII, No: 50, May 2019, pp. 53-72

UN Security Council: 194 (III)-Progress Report of the United Nations Mediator, (Çevrimiçi) <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20ARES%20194.pdf>, 08 Kasım 2020.

UN Security Council: Resolution 242 (1967) of 22 November 1967, (Çevrimiçi)

<https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>,
18 Mart 2020.

UN Security Council: "Resolution 252 (1968) of 21 May 1968", (Çevrimiçi)

<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/46F2803D78A0488E852560C3006023A8>, 15 Şubat 2021.

UN Security Council: "Resolution 478: Territories Occupied by Israel", August 20,

1980, (Çevrimiçi) <http://unscr.com/en/resolutions/478>, 15 Şubat 2021.

Viveash, David: "Has President Trump killed the Middle East Peace Process?",

Canadian Foreign Policy Journal, Vol: XXVII, No: 1, 2021, pp. 49-61

Wermenbol, Grace: "Israel-Palestine and the Deal of the Century: U.S. Foreign Policy

Under President Donald J. Trump", **FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG**,
September 2019.

World Population Review: Palestine Population 2020 (live), (Çevrimiçi)

<https://worldpopulationreview.com/countries/palestine-population/>, 15 Şubat
2021.

Yahaya, Jibrin Ubale: "President Trump Peace Strategy: Emerging Conflict Between

Israel and Palestine", **International Affairs and Global Strategy**, Vol.L
XXXII, 2020, pp. 25-37.

Younes, Ali: "Palestinians welcome Biden decision to reverse Trump policies", **Arab**

News, January 28, 2021, (Çevrimiçi)
<https://www.arabnews.com/node/1799681/middle-east>, 16 Şubat 2021.

Younis, Yousef: "Deal of the Century: Challenges, Implications and Future

Prospects", **Palestine-Israel Journal**, Vol. XXV, No: 1&2, 2020, pp. 28-36

Zogby, James, Lara Friedman, Shibley Telhami, Jake Walles: "The United States,

Israel and Palestine: An Assessment", **Middle East Policy**, Vol. XXVI, No: 4,
Winter 2019, pp. 5-26.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu makalede etik kurul izni gerekmemektedir. (Ethics committee approval is not required for this manuscript).